

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 8.

AVGUST 1914

Vsebina avgustovega zvezka:

1. Pavel Golia: *V sencih poznih ur* 345
2. Karel Dolenc: *Legenda o deklici, ki ni mogla jokati* 348
3. Ivan Albreht: *Klic mladosti* 359
4. Vilko Mazi: *Custozza-Solferino*. (Konec prihodnjič.) 360
5. Marija Kmet: *Torče Skočir*. (Konec.) 365
6. L. Pintar: *O krajnih imenih*. (Konec prihodnjič.) 374
7. Ivan Lah: *Roman o gospe Ani in študentu Avreliju*. (Dalje prihodnjič.) 378
8. Ivan Albreht: *S tajno grozo* 383
9. Književna poročila 384
Ant. Debeljak: *Engelbert Gangl, Moje obzorje*. — L. P.: *Dr. Anton Breznik, Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice*. — R. Z.: *Kažipot*. — Ante Debeljak: *Nevesinjski, S orlovskih krševa*. — Dr. Fr. Ilešič: *Dr. Niko Županič, Hrvati kod Atine*. — Dr. Fr. Ilešič: *Milan Čurčin, Jamski stih v srbskem pesništvu*.
10. Naše revije 389
Dr. J. Š.: *Carniola*. — J. A. Glonar: *Časopis za zgodovino in narodopisje*.
11. Nekrolog 392
Dr. Fr. Ilešič: † *Tadija Smičiklas*.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravištvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Pavel Golia:

V sencih poznih ur.

1.

Pozne ure senca gre z mano.
Trudna luč pojemajoč mežika,
vzduh strupen in težak je, kot v sobi bolnika.
O, ko bi vsaj skoro prišel na plano!

Gotovo dehtijo cvetlice na planem
ter širijo mil in prijazen aroma
in pomirljiv, koraki brez doma. —
Kaj pa jecljaš misel: ostanem,

tu ostanem, četudi je slabo?
Kaj res ne moreš cvetju naproti?
Saj niso zlomljene tvoje peroti — —
Toda pozne ure senca je s tabo!

Pozne ure senca vse uniči,
vse zruši, razdene, potvori, opljuje.
S komur gre, naj se oprezno sezuje,
ker gorjé, če se prebude nje biriči.

2.

Brezbrižen po nebu dirja mesec.
In senca popelje v čuden te hip:
raz balkonov se trga ječanje cip
in tarnanje oskrunjenih telesec.

In v celo jato dišav čudovitih
zavije te gorkega vetra dih.
To ni vonj rož, opojnotih,
to je prevpit smrad prs nagnitih.

In milo ječanje, ki srce ti gane,
prelije naenkrat v peklenski se smeh.
Ni več malodušja v tvojih očeh.
Bolna želja zbudi se. Korak tvoj postane

in pozne ure objame te senca. —
 Devica te čaka zaman vsak večer
 v solzah, — pa poljubljaš zgubljeno hčer,
 ki nima ne duše, ne vere, ne venca!

3.

O zagonetne kreature:
 okostja v robah iz baržuna in svile,
 oči ugasnjene, brez krvi žile:
 kakor vas senca vzgoji pozne ure,
 kaj veste, polne samosrda,
 kak lepo je, če solnce obronke pozlátí,
 kak duša zasmeje se, pomladí hkrati,
 ko puhtijo gorkoto v popoldan brda?
 Ničesar ne veste! Noč vam je ječa:
 že rožlja pred vratmi rabelj s ključi,
 do gorkote vam ni več in ne več do luči.
 Medel soj vam je solnce, ki skopari z njim sveča.
 Senca pozne ure z menoj gre in vaši
 skoro dozdevni obrisi, simboli groba,
 z menoj greste. Čutim. O da vas svetloba
 vstajajoče zore skoro preplaši!

4.

Vsa polna tajn je senca v uri pozni.
 Kaj vse se med njenimi suče registri!
 Talenti, geniji, faloti, filistri,
 junaki cvetoči in tuberkulozni,
 otroci zamišljenosti tihe,
 lovci na zagonetnih ciljev sledi,
 mojstri v obliki, barvi, besedi,
 potapljači v temna brezdna psihe. —
 In vsak gre sam svoja mračna pota,
 srečujejo se brez pozdrava.
 Grozeča nad njimi usoda plava,
 ker njih početje je — zmota.
 In mnogi ne vejo, da na vrtu
 nebeškem ugaša zvezda pri zvezdi,
 da angelj smrti med njimi jezdi.
 Še znamenj ne vidijo v mrklem črtu.

5.

Pod mračno zaščito zločin se plazi
 nemaščevan v nedolžni larvi
 in gori po azurni barvi
 se zareže popačeni, bledi obrazi.

Po ulici plač se razlije otroka.
 Odkod tak pozno, mati, prihajaš,
 in kaj se oziraš in kaj postajaš
 lačna, nališpana in sloka?

Podobna jetični nočni sovi
 z umazano pozdravi besedo.
 Popolnočne ure mimo gredo
 tiho, kakor pošastni strahovi.

In zopet se plač otroka razlije
 po ulici, plač prestrašen in nujen.
 Mesec pol ganjen, pol utrujen
 gre k počitku in se v oblak zavije.

6.

In to je poznih ur sence molitev,
 legijon jo šepče v zrak soparen:
 trenotek, bodi radodaren,
 ker za teboj zija ločitev,

ker za teboj vse gine in neha
 in v jezera temna vekov se zlije,
 trenotek, o, naj nam zasije
 tvoja tolažba in uteha!

Trenotek, vesela naj pesem bo tvoja,
 saj žalosti je vedno dosti,
 o, razveseli nas, vzradosti,
 pozabljenja, pijanosti, opoja

nam daj, svojim sužnjem, trenotek, predno
 odpluješ jedrno v tuja carstva
 in zapustiš nas brez varstva
 za vedno.

Karel Dolenc:

Legenda o deklici, ki ni mogla jokati.

Živela je siromašna vdova. Po možu je podedovala staro bajto s strgano slamnato streho in dvoje otrok, deklico in fanta.

Sinka je mati vdova čez vse ljubila. Bil je najmlajše dete, troje jih je umrlo kmalu po porodu. In ves njen je bil po duhu in po mišljenju, tih, nežen, ves zamišljen in sanjarski. Po licu pa je bil popolnoma rajni oče. Kadarkoli je pogledala vdova sinka, se je domislila umrlega moža. Obenem pa so ji oživela v spominu in v duši ona lepa, srečna leta, ki jih je preživela ob njegovi strani, v njegovi ljubezni, ki je sicer ni razodeval z besedami, a jo je kazal tem bolj v dejanju, v skrbi za njo in za deco.

Zato je mati sinka tudi v vsem odlikovala, v vsem in vedno ga stavila pred hčerko.

A ta, dasi še otrok, je to dobro opazila, bridko občutila. Za njo je imela mati malo toplih besed, za bratca same tople, blage in ljubeče.

Tako se je srce dekličino napolnilo z bridkostjo do matere in do bratca, da mala sama ni vedela, kdaj.

Ko je bila deklica stara deset let, fant sedem, je nenadoma zbolel za škrlatinko in je umrl. Ko je bratec umrl, si je sestra po prvi otroški, ne baš globoki žalosti nekako oddahnila. Samotno, po ljubezni hrepeneče srce se ji je zazibalo in zasanjalo v sladko upanje: „Zdaj bodo mati ljubili tem gorkeje mene, vso ljubezen dajo zdaj meni.“

A žalost: Bridko jo je varalo lepo, toplo upanje! Zakaj mati je živela tudi od zdaj le ljubljencu - sinčku, bridkosladkemu spominu nanj. Še bolj je otopela za vse drugo, neprenehoma je žalovala za izgubljenim najmlajšim otrokom. Komaj da je omenil kdo pred njo prerano umrlega, pa je že jokala po njem. Zagledala je kje priprosto njegovo igračo, kos njegove obleke, kak še tako neznamenit spominek nanj, pa so jo v hipu oblile solze.

„Kako blag, zlat otrok je bil! Pa mi ga je Bog vzel!“

To je napolnilo deklici srce in dušo s še večjo bridkostjo. Naravnost zamrzela je umrlega bratca, zamrzela tudi mater.

Ob nesrečni uri pa se ji je izlila ta mržnja iz srca in je rodila trdo, neusmiljeno besedo.

Ko je mati nekoč spet jokala za izgubljenim ljubljencem, je pripomnila hčerka srdito in odurno:

„Kdo se bo vendar vedno cmeril! Saj se še zadušite s temi večnimi vzdih in solzami.“

Kakor bi ji bila porinila nož skozi srce, so zadele trde, okrutne besede žalujočo mater.

„Nesrečni otrok!“ je viknila užaljena, vsa v solzah. „Čuvaj se, da te Bog ne kaznuje in ti posuši solze, ter ne boš mogla jokati, ko bi krvavo rada.“

Pač se je deklica v prvem hipu ustrašila grozečih besed. Že je hotela izgovoriti lepo, blago besedo, prositi mater za odpuščanje. A tako ranjeno, tako vse zastrupljeno je bilo mlado srce, ki mu ni sijalo toplo solnce materine ljubezni, ki ga ni negovala in osrečevala skrbna materina dobrot, da ji je lepa beseda umrla v mislih, usahnila ji v ustih. Ni je mogla izgovoriti!

In je rekla spet pikro in trpko:

„Če bi se vedno cmerikala kakor vi, je tako bolje, da nimam solz.“

„Hudo te bodo še teple te besede, nesrečno dekle!“ je še bolj užaljena ihtela mati. Sama se ni prav zavedala, kdo ji je položil hipoma te besede v misel in v usta, zakaj jih je morala izgovoriti, dasi skoro proti volji.

Deklica pa je govorila sama sebi z bolno bridkostjo:

„Čemu te grožnje? Kaj hočejo? Ko pa zame niso prejokali mati ne ene solze, vse le za brata. Kako jih naj torej ljubim, kako naj govorim z njimi prijazno in ljubeče?“

In je kljubovalno molčala.

Mati, že do tedaj slabotna, je slabela in venela zdaj še bolj žalost ji je vidno pila življenske moči. Pokašljevala je pogosteje, bolešneje. Vsak dan je lezla bolj v dve gube, bolj v zemljo, bolj v grob.

Sredi zime je legla.

Ko je poganjalo po tratih in travnikih, njivah in logih novo življenje, ko je zapela v zelenečih gozdovih znanilka pomladi, kukavica, svoj veseli pozdrav mladi vigredi, je izgorelo bolničino srce v žalosti in v hrepenenju. Šla je za možem in sinkom.

Pač je za boleznijo materine obšlo in pretreslo hčerko včasno bridko in hudo, velika in moreča žalost. Večkrat je že nameravala

poklekniti ob postelji bolničini in prositi trpečo mater, naj da ji odpusti, naj jo blagoslovi. Morda blagoslov umirajoče prežene gorje prokletstva, ki ga je včasih že s tiho grozo začutila: Da nima solz, da ne more jokati!

A vsakokrat, ko se je hotela ponižati, ko je hotela vsa skrušena in potrta pasti na kolena pred mater, ji je sovražnik, duh teme, šepetal: „Ali si res že pozabila, kako malo ljubezni si sprejela od matere, koliko pa rajni brat? Ali se ne spominjaš več, kako je skrbela le za brata, a tebe je zanemarjala, vedno porivala na stran, v kot?“

In spet je razvnel s temi potuhnjenimi, bodečimi besedami ogenj srdu v srcu. Odprl in razširil je spet že napol zaceljeno rano, da je iznova zakrvavela in zaskelala. In srce se je zakrknilo blagim besedam prijatelja in varuha, ki je prigovarjal in opominjal:

„Pozabi, poklekni, pros!“

Ko se je deklica pomladanskega jutra prebudila na klopi ob peči, kjer je imela svoje počivališče, prenočišče, in je šla kakor vsak dan v kuhinjo, da skuha zajutrek, in je čez male pol ure prinesla materi lonček mleka, ga mati ni vzela. Ni ji bilo več treba mleka — bila je mrtva. Iz časnega spanja je zasnula v večno spanje.

Tako je umrla, ne da bi jo bila hčerka prosila odpuščenja, ne da bi bila hčerki pred smrtjo odvzela prokletstvo, ne da bi jo blagoslovila z blagoslovom umirajoče matere.

Vročje je zagomzelo deklici po vsem telesu. Kriknila je, kakor bi tudi po njej stegala koščeno svojo roko mrzla, neusmiljena smrt, da jo vzame s seboj v neznano deželo. Zrušila se je ob postelji na kolena in je pritisnila vročo glavo ob trdo, mrzlo roko materino. Tresla se je kakor drhteč list trepetlike, tako bodečo bol je začutila v srcu — a jokati ni mogla! Ne ene solze ni bilo v oči, ne ene iz oči. Le v srcu so pekle, da je v žgoči boli butala z glavo ob posteljo, si trgala obleko s prsi. Malo da ni zblaznela ob grenki, grozni misli: „Nikoli več ne bom mogla jokati, vse življenje ne!“

Pokopavali so mater. Sosedu in sorodniki, sami daljnji, bližnjih nista imeli, so si brisali solze po rajnici, a rodna hčerka jih ni brisala! Bleda, obupana je stala ob grobu. S suhimi, pekočimi, od boli in strahu blodnimi očmi je strmela na materino krsto, strmela v grob za njo, strmela na rumene grude, ki so bobneče padale na siromašno krsto in jo kmalu zakrile. Pač se ji je izvil zdaj zdaj bolesten, tožec vzdih — a zasolzila se ni!

Temno, izbočki so jo pogledovali pogrebci.

„Ali je že kdo videl kdaj tako hčerko? Še otrok je, pa ne zajoka po materi. Kakšno srce mora imeti v prsih? Kamen!“

Ko ji je zakrila mamo težka prst, je bila deklica sama na svetu, zapuščena kakor bor na gori. Sorodniki, skoro ji bolj tuji nego tuji ljudje, se niso pobrigali za njo. Tudi si je vsak mislil: „Dekleta, ki po materi ne potочи ne ene solze, ne vzamem v hišo.“ Tako je morala poskrbeti za njo občinska oblast. Dala jo je v službo in v vzgojo k bogati kmetici, trdi in neusmiljeni ženi, v katere hiši in v službi ni ostal leto dni najboljši in najpotrpežlivejši posel.

„Ta jo izučí in izmodri!“ so modrovali modri občinski možje, tudi nevoljni na dekletce.

Na smrt se je prestrašila deklica, ko je izvedela to bridko novico, ko je slišala to težko sodbo in obsodbo.

„Hudo me tepeš, o Bog! Pri materi nič ljubezni, pri tej ženi je bo še manj!“

A po prvem strahu si je skesano priznala:

„Sem pač zaslužila to šibo!“

In se je vdala v žalostno usodo. Povezala je v culico ono malo obleke, kar je je imela in je zapustila rodni dom, ki ga je sprejela v oskrbovanje občinska oblast in ga je dala v najem, da deklica doraste.

In res, še manj solnčne ljubezni in tople dobrote je našla deklica v novem domu. Pač pa mnogo več dela, nego ga je bilo doma pri materi. In mnogo več hudih in neusmiljenih besed, nego jih je bila slišala doma. Če je mati ni ljubila z gorko materinsko ljubeznijo, pa jo je vsaj pri miru pustila. Ni je zmerjala, ni vpila na njo ves božji dan. A v novi hiši je bilo tako.

Kaj kmalu je deklica spoznala: „Služba pri hudobni gospodinji je trpljenje, življenje v solzah!“

A najhujše gorje je bilo: Solz ni imela! Ni mogla jokati, da bi izjokala srčno bol. Neizplakane solze pa so pekle in žgale v srcu kakor živo oglje.

Gospodinja jo je mučila in trpinčila tem bolj, ker je vedela: „Ta mi ne more odpovedati, ne more oditi. Mora ostati pri meni, dokler občinski možje drugače ne odločijo. A ti ne bodo!“

Še je spalo solnce v kristalnem svojem gradu za daljnimi gorami, ko je morala deklica že na noge. Kos črnega kruha ji je bila dala gospodinja prejšnji večer in ji je zapovedala in zabičala: „Jutri pojdeš v loke in opleješ proso na njivi v kotu. Opoldne ti ni treba hoditi domov, predaleč je. Jesti ti dam s seboj; za tri moške

težake ti dam kruha, da boš enkrat vendar sita. In da mi ne prideš prezgodaj domov, sredi popoldneva morda spet! Vem, to bi bilo po tvoji volji, lenoba, pa po moji ni!"

Vedela je deklica, da bo morala garati kakor nema žival iz teme v temo. Vedela je, kaj je gospodinji „sredi popoldneva.“ Če je prišla kdaj z dela domov, ko je solnce že šlo k počitku in je komaj še malo in zaspano mižalo izza gore, je bilo to strogi gospodinji „sredi popoldneva.“ Obsula jo je vsa srdita s surovimi besedami. Z veliko, perlačasto roko jo je udarila naravnost v obraz. Zgrudila se je čestokrat pod temi krutimi udarci, stokala in vzdihovala je ob pekoči boli — le jokati ni mogla, solz ni bilo iz vročih oči! Zato se je gospodinji še manj smilila. „Potuhnjenka! Kaj cvliš in javkaš, ko pa sem se te komaj dotaknila. Da ji ni sile, se vidi, saj niti ne joka. Hinavka!“

„In da mi pri delu ne paseš lenobe, ne polegaš pol dneva v senci! Pogledam pojutrišnjem sama na njivo. Gorje ti, če ne bode vsa opleta!“ je še zagrozila žena z osorno besedo in s temnim pogledom.

Pa je šla deklica ob prvi zori v loke in je plela ves dan, pod žgočim solncem, žejna in lačna. Kos kruha, „za tri moške težake,“ a v resnici tenek, da bi videla skozi njega deveto goro, je že med potjo skoro popolnoma pojedla. Le skorjo je ohranila, da bi jo cmulila in žvečila ob največjem gladu in bi ga tako vsaj malo potolažila. Seve, ko je proti poldnevu pričela glodati trdi krajec, počasi in previdno kakor mala miška, je spoznala in začutila, da je lakoto šele prav zbudila in razdražila.

Delala je ves dan, da so ji pokali in krvaveli prsti. Pa ni upala nehati, odpočiti si. Zakaj njiva, glej, je tako prostrana, jutri pa jo pride ogledovat huda gospodinja. „Gorje, če ne bo opleta!“

Ob delu je z bridkostjo mislila na rajno mater.

„O mati, kaj ste mi storili! Če ste me rodili in me pustili samo na svetu, vsaj tako strašno prokleli bi me naj ne bili!“

Ód žalosti, srčne boli, telesne utrujenosti in slabosti se je zgrudila na nemo zemljo, v razor — a zajokati ni mogla!

Solnce je pripekalo naravnost dol na njo, molče, brez usmiljenja, malone sovražno. Prepelica je petpedikala nekje tam koncem njive; s petjem je delala kratek čas in veselje sebi in mladičem — a za nesrečno deklico se ni zmenil nihče, nihče ji ni dal tolažilne besede, nihče kaplje sočutja, nihče žarka upanja, da bo kdaj drugače, da bo kdaj bolje.

„O mati, hudo ste se maščevali!“ —

Jesenski vetrovi so se podili čez polje. Ostro so si žvižgali, kakor bi si delali z žvižganjem pogum in bi se vneli za tem vztrajnejši, tem hitrejši tek. Njih ogromni plašči, stkani iz samega mraza in leda, nevidni navadnim človeškim očem, so plahetali od neba do zemlje. Razpršili in razgnali so na vse strani sveta vso slabotno toploto krmežljavega, bolnega solnca. Kar je niso razpršili, so jo vjeli v velike gube svojih vihrajočih plaščev, kjer je takoj zmrznila in zledenela. Zato je bilo tako hladno na svetu.

Kdor je moral na cesto, kdor na pot, kdor na polje na zadnje jesensko delo, si je ogrnil kožuh, če ga je imel, se je zavil v burnus, če ga je imel, si je oblekel čez navadno obleko še eno, debelejšo, toplejšo, če jo je imel.

Deklica je ni imela, Bogu bodi potoženo. Imela je le lahkotno poletno, iz cenega blaga, vso že obdrgnjeno, luknjasto, napol že raztrgano.

Pa ji je naročila huda gospodinja:

„Gori v lokah koruzinje še ni požeto. Jutri greš in požanješ! Zdaj je še toplo. Morda pritisne kmalu mraz, tedaj bo težje.“

„Zdaj je še toplo!“ si je z bridkostjo ponavljala v mislih deklica gospodinjinje besede, ko je drhtela navsezgodaj po cesti, in jo je jesenski veter, ves zle volje, ker neprespan, grizel v lica, v oči in v ušesa, jo ščipal skozi tenko obleko v drgetajoče telo, ji hupal mrzlo sapo v roke, skrite pod starim, pajčolanastim, sitastim predpasnikom, da bi ji srp kar padel iz njih.

Žalostna je bila sirota, da bi legla in umrla — a jokati ni mogla.

„O mati, mati, ali vidite iz groba, ali vidite dol z neba, kako neusmiljeno me tepe vaše prokletstvo?“

Od boli si je grizla ustnice, da so krvavele, a jokati ni mogla.

„Krvave solze bi jokala, ko bi le jokati mogla! A ne morem. O mati, kaj ste mi storili! Velik je bil moj greh zoper vas, a večja je kazen, ki ste mi jo izprosili.“ —

Tudi mater ji je zločesta gospodinja večkrat očitala.

„Mati je bila malovredna, prava lenuharica in ciganka, in ti si vredno njeno seme, ciganski otrok!“

Huje je zbolelo vsakokrat to surovo očitaje deklico, nego če bi jo bila gospodarica udarila. Če v življenju ni ljubila matere, dasi ji je srce hrepenelo in vpilo po tej ljubezni, zdaj, ko je ni imela, jo je ljubila z vsem srcem. Zdaj, ko jo je slišala tako zasramovati in blatiti, ji je postajala podoba materina lepa in svetla kakor podoba

svetnice na oltarju. Dasi ni kmalu kdaj ugovarjala gospodinji, ko je vlačila s strupenim jezikom mamico iz groba, jo je pomerila deklica s plamtečimi očmi in ji je zaklicala odločno in brez strahu:

„Mene tepite, mene ubijte, če hočete, a mamico mi pustite v grobu pri miru!“

V takih bridkih trenutkih, ko ji je zaplamtela ljubezen do rajne porodnice iz trpečega srca gor do neba, kjer zdaj biva duša rajne mamice, ji je bilo, da bi z radostjo poromala na golih kolenih na mamičin grob, samo če bi ji še enkrat mogla pogledati v lice in v oči, samo če bi mogla slišati iz njenih ust eno sladko, blagoslovljeno besedo:

„Odpuščam ti, nesrečno dete!“

Kadarkoli je prišla k cerkvi in na pokopališče, nikoli ni šla domov, ne da bi bila stopila h grobu materinemu in bi vzdihnila in zaprosila iz globočine bolnega, skrušenega srca:

„Odpustite mi, draga, mila mamica!“ —

Poleti je bilo.

Deklica je prignala na večer krave s paše. Gospodinja je močno stala na podstenju tik ob vratih v hlev. Nekoliko dalje od nje je sedel na skladu drv star berač in je s starikavim, utrujenim glasom brundal nekaj kakor molitve. Pravkar je bil prišel in poprosil za prenočišče. A kmetica se je delala gluho in slepo. Šele, ko je zaprosil v tretje: „Mati, ali bi smel prenočiti pri vas? Na slamo v hlev ležem in ne bom nikomur v nadlego,“ je zadirčno vzrojila: „Pa ostani in leži kam na gnoj! Sicer tako ne bo miru pred to beraško nadlego!“

Ob vratih je stala gospodinja in je pregledala, z očmi in mislimi pretuhtala in pretehtala slednjo kravo, ki je šla mimo nje v hlev.

Dogodilo se je bilo namreč pred časom, da je deklica v pekočem gladu pokleknila pod kravo, da dobi nekaj kapljic mleka in si malo potolaži grozno lakoto. A je nanesa pisana njena sreča, da jo je zalotila pri tem gospodinja.

Od tedaj je imelo dekle še manj miru pred trdosrčno, vedno nezaupno gospodinjo. Vsak dan, ko je prignala krave s paše, jo je že čakala strupena žena in jo je obsula s ploho očitanj in psovka.

Tudi danes tako.

„Kakšno vi-me pa ima rdečka? In kakšno belka? Ha? Kakšno pa dimka, kaj? Ali jim je solnce izsušilo vimena? Morda pa si bila le ti spet ona kača, ki jim je izsesala mleko?“

Vsa je drhtela uboga deklica, ko je videla, da je gospodinja danes posebno žolčaste volje. S plašnim glasom, kakor čivka ptičica, ki že vidi kragulja nad seboj, je zatrjevala:

„Nisem, mati! Nikoli več nisem od — tedaj. Bog ve!“

Še huje so razpihale plašne in proseče besede ženino jezo.

„Še taji! Še laže! Še Boga kliče za pričo svojih laži! O ti peklenski otrok!“

Pograbila je stolec, stoječ za durmi — ko je molzla, je sedela na njem, a zdaj ga je porabila za bridko orožje zoper deklico. Na slepo je udarila z njim po ubogi pastaričici. Udrihala je po hrbtu, po ramah, po glavi, da se je mladi mučenici vlila kri.

S plašnimi očmi, z milimi besedami, z bolnimi vzdihji je prosila deklica usmiljenja gospodinjo, pomoči tujega gosta. A gospodinja ni nehala. Berač pa je sedel na podstenu, gledal z blestečimi, žalostnimi očmi, a rekel ni besedice.

Naposled se je deklica zrušila pod udarci. Napol nezavestno je zbesnela žena še sunila z nogo. Stolec je zalučala na podstenu, da se mu je odkrhnila ena noga, in je vpila in grozila:

„Nastelji kravam, pa se spravi v svoj brlog! Večerje ne dobiš. Si se tako do grla nasitila na paši.“

S težavo je deklica vstala in šla, da nastelje. Ko je nastlala, se je skrila v listnjak, da gospodinja pomolze. Šele ko jo je videla z žehrtarjem odhajati v kuhinjo, si je upala v hlev, na borni svoj pograd.

Mimogrede je videla, da berač že leži na slami za durmi.

Ko je legla, je bilo nekaj časa tiho v hlevu. Le prežvekovanje živine se je slišalo, zdaj zdaj cingljajoči ropot verige, ki je udarila ob jasli. Zunaj je lajal pes; najbrž je vohal tujca pod streho. A lajanje njegovo ni bilo srdito, prej veselo. Nekje na vasi je pel fant. Bolj žalostno nego veselo se je glasila njegova pesem.

A čuj, nenadoma se je oglasil berač:

„Ubogo dete, hudo te je zdelala gospodinja. Ali te mnogo-krat tako?“

„Mnogokrat,“ se je tiho, žalostno odzvalo s pograda.

„Pa trpiš voljno?“

„Moram. Ni pomoči. A boli, boli! — In nikogar nimam, ki bi mu potožila. Ko bi vsaj jokati mogla! Bilo bi mi brž mnogo laže.“

„Pa ne moreš jokati?“

„Ne morem.“

In deklica se je s poltihim glasom spovedala tujcu velikega svojega greha zoper rajno mamo, in kako jo zdaj tepe prokletstvo materino.

Berač je molče poslušal. Ne slamica ni zašumela pod njim, tako mirno je ležal in poslušal.

Ko je deklica umolknila, se tudi ni oglasil, ne se zganil.

„Zaspal je med mojim pripovedovanjem. Utrujen je, siromak!“ je mislila deklica, ko je zaman pričakovala kake besede od njega.

Čez dolgo časa pa je naenkrat izpregovoril. Z mehkim, blagim glasom — nič več starikavega ni bilo v tem glasu, nič utrujenega — je dejal:

„Nesrečni otrok, hudo si grešila, hudo se tudi pokoriš. Svetovati pa ti morem le eno: Trpi voljno, trpi za pokoro! Pa zadobiš morda spet solze, milost solz. Zakaj zdaj čutiš in veš, kakšna milost da so solze. Ko boš videla najžalostnejše na svetu, zajokaš. — A zdaj zaspaj, ubogo dete!“

Kakor velika sladkost, kakor blagoslovljena radost svete noči, ko zazvoni k polnočnici, je šlo v tistem hipu čez deklico, čez njeno srce, čez njene misli. Zaspala je v tej rajski radosti, v tem posvečenem upanju, da sama ni vedela, kdaj.

Ko se je zarana zbudila, tujca ni bilo več v hlevu. Videla ga ni nikoli več.

A njegove besede je ohranila globoko v srcu — nauk njegov, njegovo sladko obljubo.

In je trpela voljno. Poprej je služila in delala neusmiljeni gospodinja iz strahu pred njo in hudo njeno jezo, a z bridko nevoljo in s tajno, le s silo pritajevano jezo. A zdaj je služila in delala z ljubeznijo. Zdaj je pretrpela žaljive besede, boleče udarce in vse drugo trpinčenje s tiho vdanostjo. Tolažila se je s sladkim upanjem, skritim globoko v srcu: „Potrpim za pokoro, da zadobim milost solz.“

A glej, gospodinja jo je zdaj preganjala in trpinčila s podvojeno hudobijo. Bilo je, kakor da bi dekličina krotkost le razpihala in huje podžigavala plamen njenega srda.

Dogodilo se je nekega večera, da je zdrobila deklica po nesreči pri studencu vrč.

Gospodinja je zaslišala v kuhinjo, kako je zaškrebetalo, ko je padel z vodnjakove ograje na kamenito ploščo ob vodnjaku. V hipu je bila na pragu.

Ko je videla nesrečo, ji je prvi naval jeze kar zaprl govorigo. Lovila je sapo, kakor bi jo hotelo zadušiti. A kaj kmalu je zabe-

snela: „Ah, seme cigansko, vse mi polomiš! Svojo bučo bi bila razbila, ne vrča! Počaj, pa ti jo jaz!“

Ob zidu tik praga je ravno slonela otka. Gospodar jo je poslonil tja. Pravkar jo je bil prinesel od kovača. To otka je zagrabila besneča žena in jo je zalučala z vso močjo proti deklici. Na srečo je skočila ta še v zadnjem hipu naglo na stran, sicer bi jo zadela otka v glavo.

Ko je gospodarica videla, da je otka izgrešila cilj, se je sama zagnala proti studencu. Deklica, ki se je upravičeno bala, da se je razljučená gospodinja loti z otka, se je spustila v obupen beg.

„Le beži, ciganska hči ciganske matere!“ je vpila za njo od jeze obsedena kmetica. „A da se ne prikažeš več v mojo hišo, sicer te ubijem!“

„Ne pridem več, ne pridem!“ je od strahu jokalo zbegano srce bežeče deklice. Vsa plašna je hitela iz vasi. V vasi ni imela nikogar, ki bi se mogla in upala v tej stiski zateči k njemu.

A ko je stala samotna sredi ceste zunaj vasi, se je vprašala vsa obupana: „Kam zdaj?“

Pod milim Bogom ni vedela za kraj in mesto, kamor bi se obrnila, kamor bi se zatekla.

Pa si je rekla po kratkem premišljevanju:

„K vam pojdem, mamica.“

In je krenila proti cerkvi. Na materin grob se je namenila.

Mrak je že razgrinjal svoj ogromni sivi plašč po širni zemlji in čez pokopališče, ko je prišla deklica tja.

Pokleknila je ob gomilo, ki je mirno počivala pod njo mamica. Poljubila je priprosti leseni križ, zaznamovan z materinim imenom, pa se je pod težo boli, pod bremenom trpljenja nagnila povsem k zemlji ter tožeče vzdihnila:

„O mamica, ko bi počivala pri vas! Bolje bi mi bilo v grobu nego pod solncem. O mamica, ali mi še niste odpustili? . . . In ti, moj Bog, ali se boš tudi ti večno srdil na me?“

Dolgo je govorila v tihem večeru z rajno mamico v grobu, še dalje časa v goreči molitvi z Bogom nad seboj.

Ko je dvignila glavo, žalostna, a vendar spet vsa vdana v bridko usodo in v težko kazen za mladostni greh, je izza gozda za cerkvijo ravno vzhajala luna. S srebrnim prahom je potresala ves svet, tihe grobe, zelene in rjave, in križe na njih, da so se svetlikali in so blesteli, kakor bi bili vsi novi, sveže pobarvani, pravkar posrebreni in pozlačeni.

„A kam zdaj?“

Kakor bi pričakovala od molčečih in mirnih rajnih sveta in pomoči, se je ogledovala po grobovih. A grobovi so ostali nemi, mrtveci v grobeh mirni in brezčutni.

„Tja k velikemu križu pojdem. Naslonim se nanj in tam zadremujem. Tako sem trudna! In v bližini Boga me ne bo strah.“

Sedla je v travo ob križ, naslonila se z ramo in z glavo ob trdi les. Žalostne oči je vprla gor v Mater božjo in v križanega njenega Sina nad njo.

Obraza Zveličarja in Madone sta bila od ene strani oblita z mesečino, drugo polovico je pokrivala senca. Čudovito otožen in trpeč izraz je dajala ta razsvetljava licem. Kakor da bi tiho in polagoma polzele po bledem licu Marijinem solze, komaj vidne v tem čudežnem polmraku, se je zazdelo deklici.

Privila se je tesneje h križu, v veliki ljubezni, v kipečem sočutju. Močno, ljubeče je objela trdo drevo z obema rokama. In kakor v oni noči, ko ji je govoril v hlevu tuji berač tiste nenavadne, lepe in žalostne besede, je šlo ta hip čudežno čez njo, čudovito in skrivnostno ji je zavelo skozi srce in dušo. A tedaj sladko upanje, kipeča radost — nocoj velika bol, a očiščujoča in odrešilna . . .

„O Devica in Mati Marija, kako si trpela šele ti zaradi svojega božjega Sina! Pa mu nisi mogla pomagati, ti najubožnejša, ti najbolj trpeča vseh žen!“

Ko je tako strmela vsa zamaknjena v žalostno Mater in Devico, ji je bilo, kakor da se zliva bol nebeške Gospe po tenkih, žame-tastih luninih žarkih v njeno srce. Bolj in bolj se je polnilo s sočutjem, z mehko žalostjo, s čudno omamnostjo.

Sredi te omamice pa nenadoma zasliši sem od cerkve jok, boječ in žalosten.

Zdrzne se, naglo pogleda proti cerkvi.

Glej, mala deklica, gologlava, z razpletenimi lasmi, stopa čez pokopališče, med grobovi, in bridko, a pridušeno in boječe ihti.

Deklica ob križu zastrmi v njo kakor v prikazen. Z velikimi očmi, napol začudenimi, napol plašnimi strmi v prihajajočo.

Glej, naravnost proti še skoro svežemu grobu zavije jokajoče dekle. In se vrže na molčečo gomilo in med bolnim, hlipečim jokom, da se trese in zvija vse malo, slabotno telesce, prosi in kliče:

„Vstanite, o mamica, in mi dajte jesti! Ne mleka mi ne dado nova mati, ne pogače, niti ovsenega kruha ne. Ko so ata doma, mi

dado ata. A nocoj jih ni! In nova mati so me topli in me napodili iz hiše in so hišo zaklenili. O mamica, pa ležem k vam!"

Z malimi, slabotnimi rokami prične odkopavati grob.

A kmalu se utruji, kmalu odpovedo drobni prstki.

„Tudi vi me ne marate, o mamica, tudi vi mi ne odprete? Kam in h komu pa naj grem, če ne k vam, mila mamica?“

In joka in ihti, da bi se smilila celo neusmiljeni smrti. Le grobovom se ne. Ti molče svoj večni molk.

In glej, tedaj je spet šlo ono neznano čez deklico, sedečo ob križu, opazujočo ta žalostni prizor. Spet ji je zavelo skozi srce in dušo ono čudežno kakor v tisti noči, ko ji je govoril berač-tujec one tolažeče besede in ji je vlil v srce novo upanje, in kakor ji je zadrhtelo skozi srce in dušo pred hipom, ko se je bila vsa pogreznila v trpeče lice Matere Marije in v neskončno njeno bol.

In tedaj, o čudo nebeško, o milost božja, tedaj začuti nena-doma, z drhtečim strmenjem, v očeh vlažno — solze ji privro iz oči, zdrknejo ji tople in vendar hladilne po bledem, shujšanem licu . . . hipoma na glas zajoka . . .

Videla je bila pravkar najžalostnejše na vsem svetu božjem: Mater, ki gleda svojega ljubljenelega otroka, kako umira v najstrašnejših bolečinah, pa mu ne more pomagati z vso neskončno materinsko ljubeznijo — in trpeče dete, ki bi rado iz groba izkopalno in priklicalo rajno mamico, pa je ne more z vso svojo boljo . . .

Ivan Albreht:

Klic mladosti.

Pridi, kot sem sanjal te nekoč:
smeh na ustnih in v očeh,
grudi vzbočene . . . In vse telo
hrepenenja živi kip.

Ko bo šla že proti jutru noč,
pridi, da v razkošju dava solncu
najine mladosti vroči dar!

In kot svečenico te pozdravi dan,
in kot svečenik bom šel s teboj
vsedotlej, da pesem mojega življenja
združi se z veseljstva nemo himno.

Čelo vsto moralnih prepovedi nasledstva. Če nisi še: brani te
Par prava antiteza je v teh material in gospodinj
moji sliči, moja mati
Don V

Vilko Mazi:

Custozza - Solferino.

(Dalje.)

Vse to je gledal Gyulaj križemrok in mirno ždel med Lesijo in Ticinom ter dal zaveznikom priliko, da so se združili in popravili, kar so v zadnjem trenutku zamudili. Zdaj je bilo proti Avstriji obrnjenih 180.000 mož in 402 topova, kar je pomenilo veliko premoč sovražnika. Poleg tega je stalo v francoskih vrstah mnogo odličnih strategov kakor Mac Mahon, Niel, Canrobert . . . Da bi vznemirjal Avstrijce na desnem krilu, se je obrnil Garibaldi s svojimi četaši proti Alpam.

O gibanju zavezniških vrst ni bil Gyulaj čisto nič informiran, zato pa so tudi doleteli njegovo vojsko sami porazi, drugi silnejši od drugega: Montebello, Palestro, Magenta. Strahopetno je zapuščal avstrijski vojskovodja pozicijo za pozicijo in brezplodno žrtvoval mnogo tisoč življenj. V malo dneh so zasedli zavezniki vso Lombardijo, avstrijsko vojsko pa pognali prek Mincija.

Na Dunaju so se šele zdaj iztreznili v svoji prevzetnosti. Gyulaj je moral odstopiti in na čelo armade je prihitel sam cesar, ki je izročil vodstvo operacij Heßu. Armada je štela zdaj 160.000 mož.

Tako je poskusila avstrijska vojska še enkrat vojno srečo. Predkresni dan je stopila zopet na tla Lombardije, ki jih je bila jedva zapustila. Zavezniki, ki so se združili ob reki Chiese, so izdali ta dan povelje, da se pomaknejo naslednje jutro proti Minciju, za katerim so si še vedno mislili sovražnika. Tako sta trčili na kresno jutro nenadno obe vojski druga ob drugo — razvila se je odločilna bitka pri Solferinu.

Bitka se je začela ob zori v ravnini pri vasi Medole, na avstrijskem levem krilu, ki mu je poveljeval Wimpffen. Prišlo je do silno krvavih prask s četrtim francoskim korom. Napoleonu, ki mu je sporočal generalni štab zelo pomanjkljive informacije, je bil mnenja, da gre le za sovražno rekognosciranje. Zelo ga je tudi iznenadilo, da je podvzel Franc Jožef strategično ofenzivo. Šele pozno v jutro mu je bilo jasno, da se razvija velika bitka. Wimpffen, ki bi moral pravzaprav odločiti bitko, je brez uspeha žrtvoval veliko število vojakov. Zlasti je bil močno reduciran deveti kor, kjer je padlo 4219 mož in 130 častnikov. Cesar se je držal najprej v vasi Volta, ob poldesetih pa je odjezdil v hitrem tempu na višine vrh vasi Cav-

riana, odkoder se mu je nudil žalosten pogled na dolino, kjer se je prva armada brezupno pulila za Medole in Rebecco. Z desnega krila na višavah pri San Martino so prihajala ugodna poročila. Tam je Benedek junaško odbijal sardinske napade. V njegovih vrstah je stal tudi naš 17. polk, ki je, kakor vselej, izkazal tudi topot svojo hrabrost. Že v dopoldanjih urah se je dalo soditi, da hoče pasti odločitev v avstrijskem centru, ki se je držal okrog Solferina. Tu so srdito napadali Francozi, ne meneč se za neznosno vročino in točo avstrijskih krogelj, ki so se vsipale v njihove vrste.

Ob desetih sta naskočila Napoleon in Baraguay z vso silo avstrijske pozicije na solferinskem gričevju. Istočasno je pridivjal iz ravnine Mac Mahon in zavzel S. Cassiano. Vnelo se je strašno klanje za sleherno ped zemlje. Nekateri grički (cipresna gorica) so bili popolnoma pokriti od trupel padlih. Ponekod je tekla kri v potokih. Zlasti se je krčil avstrijski peti kor, ki je žrtvoval 4318 mož in 124 častnikov.

Okrog četrte ure je bila predrta avstrijska sreda, koj nato pa se je vsula med divjimi bliski in gromi strahovita ploha, ki je še bolj razkropila avstrijske čete, umikajoče se za Mincio. Edini Benedek je vztrajal na svojem mestu in se umaknil šele v poznem mraku, dasi zelo nerad, toda višjemu povelju se ni smel protiviti.

Avstrija je izgubila tudi to bitko, ki je bila ena najbolj krvavih v XIX. stoletju.¹ Zavezniki so žrtvovali 17.191 mož, Avstrija pa je imela mrtvih in ranjenih 12.405 mož in 594 častnikov. Ujetih in pogrešanih pa je bilo 45 častnikov in 8593 mož. Pretežna večina poslednjih je dezertirala v sovražne vrste, kar gotovo priča o velikem pomanjkanju discipline, še bolj pa o ubožnosti patriotičnega duha. Izmed udeleženi korov so trpeli najhujše izgube po vrsti 5., 9., 3., 1., 8. (kjer je bil tudi 17. polk), 11. in 7. Cesar se je vrnil prek Volte na Valeggio, kjer je ostal do noči in odjezdil potem v glavni stan v Villafranco.

Splošno se je sodilo, da se bodo zavezniki spravili zdaj še na Benečijo, zato ni bil Franc Jožef malo presenečen, ko mu je naenkrat ponudil Napoleon premirje. Oba vladarja sta se sestala v Villafranci 11. julija in sklenila preliminarno pogodbo, da odstopi Avstrija potom Francije Sardiniji Lombardijo.

Da je prišlo do tega nepričakovanega zaključka, je iskati na obeh straneh dovolj povoda. Prekanjeni Napoleon je uvidel, da je

¹ V Franciji je prišla takrat v modo temnordeča barva, ki je bila znana pod imenom solferinsko-rdeče.

Sardinija z Lombardijo za enkrat zadosti krepka proti avstrijskemu pritisku, vendar še ne tako, da bi ne bila več navezana na Francijo. Zdelo se mu je, da bi Viktor Emanuel, če bi dobil še Benečijo, zlahka zavojeval ves polotok in se potem preoblastno razšopiril. To bi pa segalo prek Napoleonovega računa. Črto torej! Naposled so se bile francoske čete že dodobra izredčile, zmagoslavja je bilo za enkrat dovolj. Dvomljivo pa je bilo tudi, če bi hotela ostati še nadalje vojna sreča na francoski strani, zakaj Napoleon ni čisto nič skrival, da so se mu vsi uspehi le posrečili. Armada mu je bila zelo slabo oskrbovana, generali pa so pokazali, da niso zmožni voditi velikih operacij. Priznal je dalje, da so se Avstrijci vse hrabreje borili nego Francozi in bi Solferino brez dvoma obdržali, če bi jim bila prihitela na pomoč rezerva. Bitko so izgubili pravzaprav le vsled pomanjkanja energije in vsled starega zla absolutizma, da so se namreč posamezni voditelji pretirano bali vsake odgovornosti.

Franca Jožefa so zopet vznemirjali punti na Ogrskem in čudno obnašanje Prusije, ki se je pričela očitno nagibati k njegovim sovražnikom, zato mu je bila Napoleonova ponudba dobrodošla.

Avstrija je imela zdaj že dovolj žalostnih izkušenj, da bi krenila enkrat v tir pametne politike. A zaman! Zdaj se je morala zaplesti s Prusijo v vprašanje za hegemonijo v Nemčiji.

Toda Prusiji je že napočil tisti čas, da je našla „moža izmed milijonov“, Bismarcka. Cavourjevo prerokovanje se je pomaknilo bliže uresničenju: nemška nacionalna ideja, zveza s Piemontom.

Že 1859. leta bi bil prišel Bismarck rad na svoj račun, toda, da ne bi kalil simpatij Berlina z Dunajem, so ga poslali v Petrograd, kjer je bil „na hladu shranjen šampanjec za poznejše namene,“ kakor je dejal sam o sebi.

Zdaj so se razmere vse drugače zasukale. Italijansko nacionalno stremljenje je vzbudilo v nemških srcih isto idejo. Pridobiti Avstrijo, da je poslala na daljni sever ustrojiti par tisoč človeških kož, je bilo Bismarcku malenkost. Nikomur pa se ni sanjalo takrat, v kakšno skrbno pripravljeno past so se ujeli s tem avstrijski interesi. Bismarckovi načrti so ostali dotlej nerazodeti celo njegovemu gospodarju. Čas je dozorel in tista Cavourjeva „knjiga bodočnosti“ se je odprla zdaj nastežaj. Utelesenju pa so se bližale zdaj tudi Bismarckove besede, ki jih je povedal 30. sept. 1862. l. v seji budgetne komisije: „Velika vprašanja časa se ne rešujejo z govori in majoritetnimi sklepi — to je bila napaka l. 1848. in 1849. — ampak z železom in ognjem“. Bridko razočarana je spoznala Avstrija, da

ji trka na duri grenko plačilo za njene krvave usluge — vojna na severu in jugu.

Napoleon je začutil zopet potrebo, približati se Viktorju Emanuelu, ki je spraval tačas brez posebnih žrtev razen Rima in Benečije ves polotok pod svoje žezlo in zagospodaril 22 milijonom Italijanov. Po Rimu, zlasti pa po Benečiji ga je seveda še zmerom skominalo in zato je z veseljem pozdravil novo Napoleonovo spletko, zvezo Italije s Prusijo. S to zvezo pa je hotel nameriti Napoleon ost pravzaprav proti Prusiji sami, ki mu je postala že prenevarna sosedka. Podcenjeval je njeno moč, ker je bil trdno prepričan, da bo podlegla avstrijskemu orožju. Jele so ga že begati škربي za njegov prestol, ki se je pričel majati ob pruski potenci. Toda uknil se je in s temi perfidnimi spletkami si je izkopal lastno jamo.

Italija se je pogodila s Prusijo, v eventualnem slučaju nastopiti skupno proti Avstriji z oboroženo silo in sporazumno skleniti z njo mir.

Diplomatični konflikti med Berlinom in Dunajem so se odslej naglo odigravali in izzvali neodvratno posledico: vojno.

V juniju 1866. leta se je brusilo krvihleпно orožje od Belta do Adrije. Mnogo solferinskih bojevnikov, pomešanih med tisoči mož, ki doslej še niso sprejeli ognjenega krsta, je korakalo zdaj zopet v plodne beneške ravnine. Topot jim je stopil na čelo nadvojvoda Albreht in jih postavil v znameniti trdnjavski četverkot med Mincijem in Adižo, naslanjajoč se na Verono. Kam drugam se res ni dalo varneje postaviti teh 90.000 proti sovražniku, ki je štel 200.000 mož. Tako so počakali v zavetju, da jim je prinesel 20. junija polkovnik Bariola, nekdanji gojenec dunajske vojaške akademije, vojno napoved Viktorja Emanuela.¹

¹ Navajam to napoved dobesedno, ker vsebuje jako značilno besedilo: Od vrhovnega poveljstva italijanske vojske. Glavni stan Cremona, dne 20. junija 1866. — Avstrijsko cesarstvo je bolj ko katera druga država stremilo za tem, da bi ostala Italija razkosana in zatirana ter je bilo glavni vzrok vsega nepreračunljivega materijelnega in moraličnega zla, ki ga je morala Italija prenašati mnoga stoletja. Še danes, ko je združenih 22 milijonov Italijanov v en narod, se brani med vsemi državami civiliziranega sveta edinole Avstrija tega priznanja. S tem, da ima še vedno podjarmljeno eno naših najzlahotnejših dežel, ki jo je izpremenila v ogromno taborišče, ogroža od tam našo eksistenco ter ovira naš notranji in zunanji razvoj. — Zaman so ostali v zadnjih letih vsi poskusi in nasveti prijateljskih sil, da bi se odpomoglo tem neznosnim razmeram. Zato se je zdelo neizogibno, da se bodeta našli Italija in Avstrija pri prvem evropskem zapletljaju kot nasprotnici. — Poslednje priprave Avstrije k oboroževanju in njen odpor proti miroljubnim nasvetom treh velesil so očitno pokazali, kako sovražne so njene namere ter so razburjali

Tri dni kasneje sta se pomaknili vojski bliže druga drugi. Nadvojvoda Albreht je stopil na desni breg Adiže, medtem, ko je prekoračil La Marmora z glavno silo Mincio ter pustil Cialdinija z 90 tisoč možmi ob Padu, Garibaldija pa poslal proti Tirolski. Naslednje jutro je prišlo navsezgodaj do bitke, ki je trajala do večera.

Zopet so se napolnili custoški griči s človeško krvjo. V Custozi sami, za katero se je vnelo v opoldanskih urah najsrdeitejše klanje, je padla odločitev tudi topot v prilog Avstrije. Italijani so izgubili 8145 življenj, Avstrijci pa 7956.

Toda kljub zmagi je Avstrija zaman žrtvovala svoje tisoče, zakaj na severnem bojišču je doživela strahoten poraz pri Kraljevem gradcu in tako je morala odstopiti v mirovni pogodbi Italiji zadnji biser na Apeninskem polotoku — krasno Benečijo.

Bitke, ki so se izvajale sredi minolega stoletja okrog Custoze in Solferina, so torej temeljito preorale srednjeevropska politična tla. Ustvarile so dvoje novih držav, Italijo in Nemčijo; Avstrijci pa so povedale zadosti glasno in jasno, da je absolutizmu za vselej odklenkalo. Cavour in Bismarck moreta služiti v izgled, kaj zmore pravi mož na državnem krmilu; različni Metternichi in Bouli pa morajo izprevideti, da je v duhu časa zavladal demokratizem, neusmiljeni grobokop aristokratske potence. Sklepi kabinetov so le tedaj pravoveljavni, če jih sankcionira javnost, široka masa. To je zakon, ki ga je postavila v XIX. veku narava sama in ki ga zato ne more razveljaviti nobena druga sila. —

*

Dragi moj, pa pustiva filozofiranje! Če si mi do tu sledil, si pač zaslužil, da te poplačam za pažnjo s spomini, ki sem jih prinesel s sabo z lanskega potovanja po gardski moreni. Hočem ti odgrniti marsikako sliko, ki sem ti jo dozdam prav namenoma prikrival. Navsezadnje te utegnem še navdušiti, da kreneš ob priliki tudi na to pot. Bogme, da bi ti ne bilo tega nikoli žal!

Italijo vedno bolj in bolj. — Nj. Veličanstvo kralj, ljubosumen varovalec pravic svojega naroda in branitelj nacionalne integritete, smatra torej za svojo dolžnost, napovedati Avstrijskemu cesarstvu vojno. — Spričo tega obveščam na povelje svojega presvetlega vrhovnega gospodarja Vašo Cesarsko Visokost, da se prično sovražnosti tri dni po datumu tega pisma. Za slučaj, da bi Vaša Cesarska Visokost ne soglašala s tem odlogom, prosim, da me blagovolite obvestiti.

Alfons La Marmora m. p.

(Konec prihodnjič.)

Marija Kmet:

Torče Skočir.

(Konec.)

Torče se je tisti dan bal iti domov, pa se je potikal po mestu in gledal izložbe. Za nekim oglom je dobil svojega bivšega sošolca Drejčeta Močilarja; ves vesel je pristopil k njemu in mu zaklical: „Servus!“

„O, Torče, servus!“ je veselo vzkliknil Drejče in mu segel v roko. Bila sta si zelo dobra, zakaj bila sta skoro ene in iste narave, samo da je bil Drejče veliko bolj razvit in večji prebrisanec.

„Kam pa?“ ga je vprašal Torče.

„O takole, ogledujem si še te ceste in jemljem slovo.“

„Kam pa pojdeš?“ ga je vprašal ves začuden Torče in ga ves osupel gledal.

„V Bosno pojdem,“ je dejal ošabno Drejče.

„Kam?“ Torče ni veroval svojim ušesom.

„I kam? V Bosno! Pa ne glej me, kakor bi bil od mrtvih vstal.“

„Pa zakaj, kako?“

„Le pojdi z menoj, Torče, pa ti vse povem.“ In Drejče je prijel Torčeta za rokav, ga vlekel s seboj in mu govoril poln skrivnosti: „V samostan pojdem, veš, za trapista v Bosno, v Banjaluko.“ —

Torče se je začudil in obstal. „Lej ga no, zijalo!“ se je šalil Drejče in potem nadaljeval: „V samostan pojdem, da — dobro se imajo tam!“

„Lažeš! Za norca me imaš!“ je dejal grohotaje Torče in ga veselo pogledal.

„Naj me precej strela, če lažem!“ je prisegal Drejče. „Resnico govorim!“

„Torej res?“

„Res, res. Drugi teden pojdem. Vse je že narejeno. Veš, moj brat je tam že šest let za duhovnika, jaz bom pa za delavca. Pa rabijo jih tam, in brat je rekel, da se jim zelo, zelo dobro godi. Vsak ima svojo posebno lepo sobo. Polno preprog je notri, pa jesti imajo, kolikor hočejo, pa ne krompirja ali zelja ali repe — ampak vsega najboljšega, kar si zažele in kolikorkrat zahtevajo. Pečenih pišk je kar na takele kupe, pa puranov, pa tort, piškotov in ocvrtja...! Vina imajo tako črnega kot tinta in belega kot voda, pa tako sladkega, da se kar ustnice sprijemajo; pa take sode, da

morajo po lestvicah plezati, če hočejo do vrh soda. Koliko stvari še imajo, lepih in dobrih, o katerih midva še niti ne sanjava, ker jih ne pozna . . .“

Kakor v čudežnih sanjah je ponovil Torče in je verjel Drejščetu prav vse, ki je vse tako natančno vedel in je imel brata tam.

„Vidiš, takole, dobro mi bo. Zato sem tako vesel in kar hodim okrog pa žvižgam. Mati se jokajo samega veselja in same sreče in ves dan bi me kar objemali.“

„Hm —“ je dejal Torče; več ni mogel, tako je bil prevzet od vsega tega.

„Ti —“ je dejal važno Drejšče in postal. „Ti, Torče, veš kaj, saj bi tudi ti lahko šel z menoj; saj jih veliko rabijo in take faute imajo radi. Pojdi z menoj, to bova gospoda!“

„Kaj bi — bi — lahko?“ je v zlati sreči jecljaje dejal Torče in pogledal Drejščeta kakor svojega boga in odrešenika.

„Poglej ga — seveda! Samo vse listine moraš imeti, pa je: krstni list, prošnjo in še nekaj.“

„Kdo bo pa spisal?“

„I bo že nekdo; magari naš ata, saj so tudi meni spisali vse in že od brata vedo vse.“

„O lepo te prosim, Drejšče — saj veš, prijatelja sva.“

„E, kaj boš,“ je del bahavo Drejšče, „saj to ni taka reč. Pa mi boš v samostanu časih obleko osnažil.“

„Vse, vse, Drejšče, kar hočeš, samo da pojdem!“

„Kje pa si bil zdaj?“ ga je vprašal Drejšče.

„Eh, tam v delikatesni trgovini“ — in povedal mu je današnji dogodek.

„Mrcina, tožit ga pojdi!“ je dejal Drejšče ves ogorčen. „Kar tožit, bo še prav dobro plačala sirovina!“

„Matere se bojim!“ je dejal pohlevno Torče.

„Bojiš se je? Pa sedaj, ko pojdeš? Vesela bo, da bo imela takega gospoda za sina, veš. Misliš, da je to malo?“

Še marsikaj sta se pogovorila bodoča trapista, in že pozno na noč je bilo, ko je Torče ves prevzet od velikega veselja prisopihal domov.

„Kod si hodil, potepuh potepeni?“ je zavpila vsa razjarjena mati in ga udarila po hrbtu. „Si ušel, kaj ne, pa si se bal domov? Le čakaj, lenuh! Že vse vem, gospodar je bil tu in je vse povedal. Nič več te ne vzame.“

„Ali res ne?“ je ves vesel poskočil Torče.

„Vidiš ga, zdaj se pa še norčuješ. Ali te pojdem spet prodajat in ponujat?“

„Ne bo treba, mama, ne! Mama, še veseli me boste — le poslušajte!“ In začel je praviti vse, kar mu je govoril Močilarjev Drejče. Mati je izpočetka neverjetno zmajevala z glavo in se hudovala, potem pa je jela verneje poslušati in ob koncu je bila vsa v mislih in ni ničesar odgovorila. Slišala je bila nekoč že o tem, in z Močilarjevimi je bila dobro znana, zato je vedela, da ni vse laž, nekaj resnice je bilo na tem. Takoj drugi dan je odšla k Močilarjevim in vprašala, kako je s to stvarjo. Povedali so ji skoro tako kot Torče, in so povdarjali, kako dobro se tam godi fantom, in da imajo trapisti tudi sirarno in pivovarno in še lahko kaj domov pošljejo. „Naš,“ je dejala Močilarka, „naš je zadnjič nekaj poslal — in pohvali se, da se mu neki neznansko dobro godi. Zato pa pošljem še Drejčeta, saj nam dela tako samo sitnosti in nikjer ne obstane.“

„Oh, naš fant je tudi tak!“ je zavzdihnila Skočirka. „Nikjer nima miru, od kraja do kraja roma. Fant bo star, pa še pomočnik ne bo. Ničesar ga ne veseli, samo igral bi se pa komedije bi uganjal. Križ je z njim, no, da vam povem.“

„Zato ga pa pošljite kar z mojim fantom v samostan.“

„Pa denar?“

„Za vožnjo mislite? I seveda, to je že spet sitnost. Pa morda bi vam najstarejša poslala, ki je že preskrbljena?“

„Ah, saj res,“ je potolažena dejala Skočirka. „In pa tiste spise —“ je pristavila.

„Te bo pa že naš spisal.“

„Hvala vam lepa!“ Vsa potolažena je odšla Skočirka domov.

Pisala je hčeri in ji vse razložila. In ker je ta dobro vedela, kakšen križ je s Torčetom, ji je poslala denar, četudi si ga je sama izposodila. Zdaj je bila Skočirka vsa srečna. Iz samostana je tudi došel dopis, da je Torče sprejet in naj prideta z Drejčetom v samostan. Močilar bi ju pa spremil.

„Tako je zdaj vse v redu — hvala bogu!“ je vesela zavzdihnila Skočirka. Torče je nekam ošabno stopal po sobi, Stanko in mlajši dve, pa so ga gledali in mu potihem zavidali veliko srečo. —

*

Tenko in zateglo je zvonil zvonček v samostanu trapistov. Potihoma so se odpirale celice in čudne, temne postave so hodile po dolgem hodniku v kapelo. Tupatam se je ob lučici zasvetila bela obleka, spet potemnela, dokler se ni v temini izgubila na ovinku

hodnika. Šele dve ponoči je bilo in zvonilo je k jutranjicam. Star redovnik, z dolgo sivo brado in ostrimi potezami na obrazu, je bral prvo jutranjo mašo. Skrivnostno je bilo videti bele halje redovnikov-duhovnikov, ki so globoko upognjeni klečali pred oltarjem, kapuce potegnjene preko glave. Rožljali so težki rožnivenci, udarjale platnice debelih mašnih bukev, z debelimi medenimi zaponkami. Zadaj za duhovniki so klečali bratje delavci. V temnejših haljah so bili in obrazi so jim bili močnejši in nekako bolj robati. Tudi ti so klečali globoko upognjeni in so imeli kapuce potegnjene preko glave. V zadnji vrsti sta bila novinca Torče in Drejče. En teden sta bila tu, a Torčetu se je zdela cela večnost. Zdaj pri jutranjicah se je vsega domislil in tako hudo mu je bilo, da se je komaj zdržal, da ne bi glasno ihtel. Sunil je Drejčeta in dejal: „Jaz pojdem odtod. Še en teden počakam, pa pojdem!“ Drejče je pokimal tako močno, da bi mu bila kmalu kapuca zlezla z glave in je šepnil:

„Tudi jaz pojdem.“

Kje so bile tiste lepe sobe, vsa tista jedila, vse tiste lepote in dobrote! Morda so jih imeli v samostanu, a Torčetu in Drejčetu jih niso dali. Lepa soba je bila tista, v katero sta prišla prvo noč, pa ta je bila le za tujce. Torče je že takoj hotel nazaj, pa Močilar mu je dal tako zaušnico, da se ni več upal govoriti o tem. Zdržal je en teden. Ob dveh je moral vstajati, jedel je iz lesene skledice, ki jo je moral pomiti sam v mrzli vodi, ležal je v ozki postelji; a to ni bila postelja: bile so zbite robate deske v obliki rakve, in v njej je bila slama in nobene rjuhe. Spati je moral v kuti, s kapuco čez glavo, in nad glavo je bil velik križ z napisom „Memento mori!“ Jedli so take čudne stvari, da ni mogel ničesar spraviti dalj kot v usta. Samo sir je bil dober in pa pivo je imel rad, pa kaj, ko je dobil obojega tako malo! In govoriti ni smel po cele ure. — In če je srečal duhovnika, se je moral globoko pripogniti, s prekrižanima rokama na prsih. Zasmeljati se je smel le malokdaj. Hodili so na pokopališče tik samostana in molili za umrle. Če so bili zunaj na polju in so kaj delali, je vedno kdo glasno molil rožni venec. Če se ni pokoril vsem tem zahtevam, je moral stati pol ure sredi hodnika in držati roke kvišku, kar je bilo za Torčeta posebno hudo. Večkrat je jezno pogledal Drejčeta, češ, kaj si me tako prevaril? Pa Drejčetu je bilo tako hudo kakor njemu. Samo to sta mislila, kako se vrneta. Ker jima ni bilo mogoče uiti, sta sklenila, da pojmeta do škofa — trapista, ki je bil prijazen in razumen mož — in mu vse povesta in prosita za odhod.

Takoj drugi teden sta šla k njemu. Poklekniiti sta morala pred njim in mu poljubiti roko. Strahoma sta pravila, da jima ni mogoče obstati več v samostanu. Škof je bil vaje takih govorov, prijazno se je nasmehnil in dejal:

„Vidita, fanta, tako je, da tudi v samostanu ni življenje, mir in sladkost, če se človek ne vda v božjo voljo. Če ne čutita v sebi poklica za ta sveti stan, premislita si, tri dni vama dam časa, potem odideta v božjem imenu! Denar za vožnjo vama že preskrbim.“ Smilila sta se mu fanta in vedel je, kaj je mladost. Torče in Drejče sta se mu zahvaljevala in vsa vesela odšla.

Skočirjevi so se bili pomirili radi Torčeta. Mati je upala, da se mu dobro godi in da ostane v samostanu. Težko jim je šlo, pa starejši sin je poslal nekaj, toliko, da je Skočirka plačala v trgovini. Živel so spet ko prej. —

Nekoč je bila Skočirka sama doma, kar se odpro vrata in priteče Torče v sobo, objame mater in reče:

„Mama, sira sem vam prinesel!“

Skočirka toliko, da ni omedlela.

„Ali si živ ali mrtev?“ je strahoma vprašala.

„Živ, živ, mama! Prišel sem, in tudi Drejče je prišel.“

„Za božjo voljo, kako to?“ je rekla mati in gledala Torčeta.

In pripovedoval je Torče vse po vrsti, kako mu je bilo in pristavil:

„Tako slabo se mi ni godilo ne v šoli, ne pri knjigovezu in ne v trgovini.“

„Pa si spet doma,“ je žalostno povzdignila mati. V prsih se ji je nekaj zgenilo, sunkoma je zavzdihnila. Debela solza je kanila na mizo. Otroci so jo videli. Gledali so to veliko materino solzo, ki se je počasi razlezla po mizi . . .

II.

Prešla so tri dolga leta, v katerih se je izpremenilo za Torčeta marsikaj.

Ker so Skočirjevi mlajši trije rabili vedno več in več za šolo in je postala draginja zelo velika, je šlo Skočirjevim posebno hudo. Vedno in vedno je vzdihovala in tožila Skočirka o svoji bedi starejšim otrokom. Ker se je bila najstarejša hči omožila in najstarejši sin oženil, je vzela hči mater k sebi, sin pa je preskrbel mlajšim trem potrebno. Stanovali so pri najstarejšem sinu in hodili dalje v šolo. „Tako naj bo končana ta večna mizerija,“ je dejala hči, „in

dom naj se razruši. S petindvajsetimi goldinarji pokojnine in petimi goldinarji doklade za mladostne tri ni mogoče vzdržavati doma. Dobro bi bilo, da bi si zapisali v dušo to oni, ki menijo, da je revežu dovolj en krajcar za deset otrok.“ Tako je govorila in Skočirka ji je morala pritrditi in razšli so se . . .

Torče je bil takrat pri nekem kolarskem mojstru, pa je ostal tam in je bil že dve leti sam v mestu. A tudi kolarska obrt ga ni vzdržala; hodil je slednjič od mojstra do mojstra, tako da je nazadnje prišel v neko vas blizu mesta, kjer je bil že pol leta pri sedlarskem mojstru za vajenca. Osemnajst let je bil že star, pa je bil še vedno vajenec. Materi, bratom in sestram ni pisal, in ti niso vedeli, kje je. Takrat, ko so se ločili, je bil ves žalosten in potrtn, pa je pozabil polagoma vse. Hodil je največ z Drejčutom, se naučil marsikaj slabega od njega in je včasih popival cele noči. Dom ga je le še malo zadržal. A zdaj ni imel nobenega zavetja, nobene opore, kamor bi se bil naslonil, pa je polagoma padal v ono življenje, ki srka moč, mozeg in svežo mladost iz človeka. Lica so mu bila upadla, suhe prstene barve, oči vodene in globoko udrte. Njegova duša je bila še mehka in dostopna vsemu. Predobro je mislil o ljudeh, zato so ga pograbili in ga tirali v pogubo. Dober človek je dovzeten za vse, tudi za greh. —

Sedlarski mojster Zaletel je hodil delat večkrat kam drugam na dom in je vzel s seboj Torčeta. Rad ga je imel, dober fant se mu je zdel in ugovarjal ni. To je pa bilo Zaletlu bolj všeč, kakor vse drugo.

Bilo je jeseni. Listje je padalo po tleh in rjavelo v dolgih pramenih, solnce je sijalo klavrno in veter je potegnil včasih preko vrhov in je zajokal. Zaletel in Torče sta delala na Selu pri Hudobivniku. V veži sta bila in vsa družina je bila krog njiju. Ličili so koruzo in pravili o hudi zimi, fantje so se pa smejali in niso slišali Hudobivnika, ki je klel gosposko in te neumne davke. Torče je vse vneto poslušal in je molčal in zrl na svoje delo. Liter mošta sta imela s Zaletlom na mizici, in včasih je potegnil Zaletel iz steklenice, da se je prav razločno videlo, kako se je veliko jabolko na goltancu premikalo gor in dol in so se slišali globoki požirki.

Reza, Hudobivnikova dekla, je od časa do časa zvedavo pogledala Torčeta. Ugajal ji je fant, rada bi bila govorila z njim; že več dni ga je gledala, pa Torče se ni prav nič zmenil zanjo. Hotela pa je na vsak način priti do njega in je čakala ugodnega trenutka.

Ko so bili domači prenehali z delom in odšli, je Zaletel stopil za Hudobivnikom v sobo, da se nekaj pogovori z njim zaradi plačila. Torče je še ostal in delal dalje.

Naenkrat je začutil nekaj gorkega poleg sebe. Reza je bila prišla prav tik njega, mu pogledala v obraz in se široko zasmejala. Torče je začuden pogledal in ni mogel do besede.

„Nič se ne boj, Torče, gledam te, ker tako pridno delaš,“ je rekla Reza in se spet zasmejala, da so se vzbočila zdrava lica in je zablestelo dvoje isker nad njimi. Torčetu se je naenkrat zazdelo, da vidi dvoje rdečih jabolk pred seboj in nehote se je nasmehnil.

„No, saj nisi tako onegav, kakor izgledaš,“ je rekla spet Reza. Ugajal ji je njegov nasmeh.

„Kaj pa hočete?“ je dejal Torče.

„Lej ga no, gledam te!“

„Zakaj?“

„Hi hi — zakaj, zakaj!“ in zavrtela se je pred njim.

Torče je zardel do ušes in še niže je sklonil glavo.

Tedaj je pristopila Reza še bliže, da je Torče natančno čutil topli dih, ki mu je plal krog lic in je slišal utrip njenega srca. Silna vročina mu je stopila v glavo. Planil je kvišku, razmahnil roke, da bi bil Rezo skoro pahnil od sebe in zbežal na cesto.

„Kakšen fant si ti, Torče, kakšen čuden fant!“ je vzkliknila Reza in obstala sredi veže. Skoro jo je bilo sram, da je dražila fanta. „Kdo pa je tudi vedel, da je tako občutljiv, ko se drži kakor klada!“ je zavzdihnila in odšla spat.

V Torčetu je vrelo. Burno je hodil pred hišo gor in dol in se prijemal za glavo. Nekaj čudnega, neznanega mu je polnilo vse telo, da sam ni vedel pravzaprav, kaj hoče in kam hoče. Obstal je, se naslonil na zid in nestrpno zamahnil z roko. Pa Reza mu ni hotela izpred oči. Stresel je z glavo, da bi odpodil čudne misli, pa zaman — mučilo ga je nekaj, da vso noč ni zatisnil očesa. Drugo jutro je vstal zgodaj in hodil po dvorišču. Reza je nesla škač vode in ga pogledala s smehljajočim pogledom. Torčeta je zbolelo v sencih in ga zbodlo kakor s šivanko. Vroče se je razlilo nekaj po hrbtu, potem pa ga je stresel mrz in mu je zagomazelo po vsem životu. Gledal je za Rezo, bulil vanjo oči in ni mogel do nje. Kakor priklenjen je obstal sredi dvorišča in strmel za žensko. —

Sredi noči je planil kvišku, vrgel obleko nase in se splazil po stopnicah do Rezine sobice. Težko sopeč je prijel za kljuko. Vrata so se odprla. Ni bilo zaklenjeno. Kri mu je tolkla v sencih, burno mu je bilo srce. Mislil je, da se mu meša.

Reza je zaslišala šum. Skočila je kvišku in vprašala z drhtečim glasom: „Kdo je, kdo?“

Torče je stisnil zobe in obstal. Tedaj je Reza planila iz postelje, hotela skozi vrata. A ko je v mesečini spoznala Torčeta, je nehote obstala. Čutila je, da je zanetila ogenj strasti v njem.

„Torče, pojdi!“ je rekla in pokazala proti vratom. Počasi se je pomikala proti postelji... In tisto noč je spoznal Torče novo življenje. —

Glede služb se Torče ni poboljšal; vedno je menjaval mojstre, to leto le sedlarske obrti. Upal je, da postane vendar sedlarski pomočnik; dve leti učenja je imel za seboj in zadnje leto je bil spet pri Zaletlu. V dvajseto leto je šel, pa ga je bilo končno sram, da je moral vedno le služiti, pa nikdar zapovedovati, in Drejčče se mu je posmehoval bolj in bolj. V resnici pa je imel Torče Drejčeta rad in mu je povedal vse, kar je doživel, mislil in želel. V Drejčetu je videl nekaj večjega in višjega in vdano ga je poslušal, če mu je kaj svetoval in ga vedno ubogal.

Drejčče je zadnji čas spoznal, da pri Torčetu ni vse v redu, pozneje ga je opazoval in izpraševal in kmalu je izvedel, da je nezdravljivo bolan. Nalezal se je bil bolezi, katere ga je bilo sram; skrival jo je, kolikor je mogel, pa slednjič je vprašal Drejčeta, kaj bo.

„Fant, kar v bolnico moraš!“

„V bolnico? Ne, ne, tako hudo pač ni!“ je ves prestrašen dejal Torče.

„Ne bodi neumen!“ ga je opozoril Drejčče. „Še prepozno bo, ne pa, da bi ne bilo tako hudo. Le pojdi, pa še precej pojdi! — Koliko časa pa že čutiš bolezen?“

„Tako — eno leto,“ je dejal potrto Torče.

Hudo je bilo Torčetu in neizrečeno ga je bilo sram. Drejčče je pa mislil: „Kako čudno, tak fant, ki ni mislil nič hudega in dober je bil, pa je naletel tako hudo. Škoda ga je.“ Vedel je, da ga bo najbrže kmalu konec in zasmilil se mu je revež.

Torče je šel v bolnico in ves osramočen povedal, kaj mu je. Zdravnik ga je preiskal, zmajal z glavo in dejal sam pri sebi: „Na koncu je, nobene pomoči ni več zanj.“ Ležal je v posebnem oddelku, suh je bil in koščten, globoko v jamicah so mu ležale vodene in motne oči. Usmiljenke so ga pogledovale in pomilovale in nemogoče se jim je zdelo, da je ta suhi fant, ta veliki otrok, tako strašno zabredel. Torčetu je bilo dolgčas, strmjel je v strop in poslušal bolnike, ki so vpili vsled bolečin, kakor bi bili zbesneli in obsedeni. Čudno je dišalo po zdravilih, in tista velika, svetla okna so ga gledala tako svetlo in stekleno. Čutil je konec v vseh udih,

in včasi je opazoval svoje dolge, suhe, koščene prste, ki so bili tako blede in modrikasti. Nič ni govoril, tudi mislil ni. Le nekam čudno je vršalo v glavi, podile so se misli medlo in zmešano; nobene želje ni imel in nobenega upanja. Zdravnik je prihajal in odhajal, usmiljenke so se mu žalostno nasmihale. Govorile so mu o odpuščanju, dobrem bogu in nebesih, pa Torče jih ni razumel. Trudno se je nasmehnil in zamahnil z roko in zrl spet v strop. Včasi ga je obiskal Drejče in ga tolažil. Nekoč ga je Torče prosil za papir in svinčnik. Pisal je Stanku, da mu je hudo in bi ga rad videl. Drejče je oddal pismo.

Stanko je zajokal in povedal bratu in sestram, materi pa ni pisal. Obiskal pa ni Torčeta nihče izmed njih. Kje bi dobili denarja za vožnjo, ko so za najpotrebnejše komaj imeli. „In pa Torče je bil vedno čuden, najbrž mu ni tako hudo, kakor misli,“ je dejal najstarejši brat in počasi so pozabili nanj.

In Torče je čakal . . .

Bolezen se je slabšala in slabšala, bolelo je Torčeta, da je cele dneve in noči divjal. V zadnjih dneh pa se mu je zbledlo, da ni vedel, kje je in zakaj leži v postelji. Govoril je o Krtini in travnikih in klical pastirje, naj mu pomagajo, da ne zabrede v močvirje. Drejčeta ni več spoznal, gledal ga je topo in bulil vanj, da je bilo Drejčetu sitno in se je poslovil od njega za vedno.

„Adijo, Torče!“ Ta ga je pogledal, nekaj se mu je posvetilo v glavi, pokimal je in dejal:

„Takole, Drejče,“ in stisnil je pesti, jih stresel in nakremžil obraz. Takoj pa se je onesvestil in globoko sopol.

Zunaj je bila mesečina in blede žarki so sijali skozi visoka okna in bele zavese v bolniško sobo, in tik Torčetove postelje je bila svetla steza srebrnih žarkov. Torčetu je bilo dobro to noč. Rahlo je dihal in usmiljenka je neopažena zrla natančneje vanj. Potem je šla po prstih do okna, vzela rdečo svečo in molitveno knjigo. Prižgala je svečo, odprla knjigo in tiho molila. Potipala je Torčeta na čelo. Poznala je mrzli pot in vedela je za uro, ki je zadnja. Torče se je počasi sklonil, široko odprl oči in se nasmehnil. V tem trenutku je videl domačo sobo, mamo, brate in sestre, ki so sedeli ob jaslicah in peli božične pesmi. Sebe ni videl.

Počasi je omahnil nazaj in umrl, tiho in brez bolečin.

„Mlad je bil in neizkušen, o Gospod,“ je šepetala usmiljenka in ga prekrizala . . .

L. Pintar:

O krajnih imenih.

XIX.

„**C**elovec = Klagenfurt“ je bil nadpis kratke notice v zborniku „Archiv für slav. Philologie“ (XXVI, 160). V tisti notici je prof. Baudouin de Courtenay odklonivši starejšo razlago od „cel“ (цѣль. ganz) in sklicevaje se na Tolminsko obliko Cvelouc (to je *Cviloviči) pred desetimi leti trdil, da je ime Celovec v sorodstvu z glagolom „cviliti“ in da je to „eine freie Übersetzung deß deutschen Klagenfurt, welches wieder auf dem Wege der sogenannten Volksetymologie ein deutsches Substitut für das lateinische Claudi forum darstellen soll.“ — Ta trditev se je zdela meni popolnoma brezsmiselna in napačna in takoj sem se odločil, da jo primerno zavrnem ter ji vžgem znamenje lahkomiselnosti in površnosti, — in še v istem letniku Archiva str. 635 sem priobčil svoje pomisleke zoper Baudouinovo drzovitno razlago. Ta moja razprava je vzbudila precej protestnega odpora pri koroških rojaki, pri gimnazijskem profesorju Scheiniggu in pri vseučiliškem prof. Primožu Lessiakju, in je dala povod daljšemu prerekanju zaradi imena Celovec. To prerekanje pa se je naposled končalo s tem, da je prof. Jagić kot izdajatelj in urednik Archiva zaklenil predale svojega zbornika pred nadaljevanjem tega literarnega prepira z opombo „Wir wollen damit diesen Gegenstand für unsere Zeitschrift als abgeschlossen betrachten“ — in prav je imel, da jih je zaklenil, ker pri tedanji svojeglavnosti prerekavcev skoraj ni bilo pričakovati jasnega uspeha.

Če sem se sedaj iznova lotil istega vprašanja, namreč razlage Celovca, storil sem to s tem namenom, da bi tudi tiste naše ljudi, ki nimajo prilike pogledati v Archiv, nekoliko seznanil s tistim prerekanjem zaradi imena Celovec — in pa zato, ker mislim, da moja udeležba pri tistem prerekanju vendar le ni bila tako puhloslovje, za kakršno bi jo bili radi nasprotniki stigmatizirali. Zlasti pa mi je dala povod, da še enkrat obnovim svoje dokazovanje, oziroma da zavrnem mojim nazorom neugodne razlage in trditve drugih, opomba Peruškova, ki pravi, da moja razlaga imena „Celovec“ ni zadovoljiva. Res je, da niso zadovoljni z mojo razlago, vsaj jaz z njihovo tudi nisem — toda kdo naj bi mogel vsem ustreči? — in prepričan sem, da bi nekaterih, če bi imel še toliko zmožnosti za pokazovanje, vendar le ne prepričal in da bi oni bržčas še vedno

svojo trdili. Poskusiti pa vendar hočem — in sicer z razlago, ne s samo trditvijo, — morda se komu vendar odklenejo zapahi razsodnosti, da se mi posreči z razlago zadovoljiti ga in prepričati. Mene je bilo svoj čas najbolj podražilo to, da so hoteli svetu natveziti čudno bajko, da je slovensko ime „Celovec“ le nekak prevod nemškega imena, ki bi bilo potemtakem prvotno in izvirno, naše pa samo po onem ponarejeno. Pri mojih soprekavcih, ki so koroški rojaki, sem pa žalibog dobil utis, da jih nekoliko draži to, da se nekorošec vmešava v razlaganje koroških imen, češ kaj bi on bolje znal te stvari nego mi domačini in deželjani. Po mojih mislih je vsaka taka zavistljiva občutljivost neprimerna in pametneje je menda vsak napredek z veseljem pozdraviti, naj se že temu ali onemu posreči, da kaj dobro ugame in pogodi. Preidimo k stvari!

Če sta imeni Celovec in Klagenfurt sploh v kaki pojmovni zvezi in sorodnosti, češ da je eno morda prevod in izrodek drugega, tedaj nam treba pomisliti, da navadno umetno prevaja in tuje na svoje preobrača močnejši. Priprosti in ponižni Slovenec ni prav verjetno, da bi bil tuja imena prevajal, ampak po zmožnostih svojih govoril, si jih je kar prilagodil po svoje n. pr. Čušperk (iz Zobelsberg), Žužemberk (iz Susenberg), Klevevž (iz Kligenfels), Nameršelj (iz Hammerstiel), Limberk? (iz Lilienberg) itd. Tako navadno ravna priprosti narod. Šolani ljudje pa in polizobraženci radi prenarejajo in preobračajo imena — pa bodisi na eni ali na drugi strani — n. pr. Kahlkogel in Schönau ali pa Maribor in Monakovo.

Temu naziranju torej, da bi bil Celovec prevod iz Klagenfurt, moram ugovarjati in nasprotovati; vendar sem bil toliko naiven, da sem pod vplivom tega naziranja začel iskati neke notranje zveze med slovenskim in nemškim imenom in v tem je morda tičalo nekaj zmote, pa vendar ne popolnoma neplodne zmote. Da bi zavrnil stare razlage imena Klagenfurt, iskal sem nove, ki bi mi pomogla utrditi samostojno razlago imena Celovec. S tem sem pa nekoliko zabredel, kakor pravijo. — Prav mi je, čemu pa brskam ob imenu Klagenfurt, če morda niti v nobeni zvezi ni s Celovcem. Ker pa vendar ni nezanimivo ogledati si razne razlage imena Klagenfurt, oglejmo si jih, če že ne zaradi drugega, da vsaj vidimo, ktera se bolj potrudi po resnem potu priti resnici do konca. Tu imamo n. pr. med Graberjevimi koroškimi pripovedkami eno (števil. 570), ki nam pripoveduje, kako je Celovec dobil svoje nemško ime. Klagenfurt se je baje imenoval nekdanj Glanfurt po brodu čez Glinico (Glan). Neki dogodek je pa meščane pripravil do tega, da so kraj preimenovali

in prekrstili. Eneja Silvij, poznejši papež Pij II., pripoveduje o Celovčanih tole satirično anekdoto, češ da je bila svoj čas v Celovcu pri pravosodnem postopanju proti tatovom navada, da so jih kar na kratko brez preiskave in poizvedbe o stvari, kar na samo obdolžbo obesili. Če se je obtožba kot opravičena izkazala in uresničila, tedaj je ostal tat na vislicah, če pa ne, tedaj so ga sneli in med molitvami za njegovo dušo svečano pokopali. Morda je hotel učeni pisatelj namigniti na pripovedko o pekarskem vajencu, ki je bila v prejšnjih časih v Celovcu razširjena. Pekarski vajenec, čegar mojster je imel navado, da je za nakup žita pripravljene vreče z denarjem pokladal na skrinjo za moko, je ne vedoč za mojstrovo navado in ne opazivši denarnih vrečic enkrat skrinjo odprl. Bankovci so bili majhni in lahni — in fant ni opazil, da so o pridvigu skrinjinega pokrova zdrknili ter padli v smeti za skrinjo. Mojster izgubljenega denarja ni dolgo iskal, ampak je kar obdolžil ubogega dečka tatvine ter ga ovadil pri sodniku, ki ga je obsodil najprej na natezalnico, in potem, ko mu je z natezalnimi mukami priznanje izsilil, na vislice. Obsodba se je izvršila, toda takoj potem so slučajno našli pogrešani denar za skrinjo in tedaj se je jasno izkazalo, kako da je bilo s tisto domnevno tatvino oziroma z neosnovanim natolcevanjem fanta. — Mojster je zblaznel. Ker pa seveda mrtveca ni bilo več mogoče oživiti, tedaj sodnik s prisledniki vred usodne zmote ni znal drugače poravnati, nego da je s svečano zaobljubo iskal zadoščenja. Da bi se mesto nikdar več ne oskrunilo s tako vnebovpjijočo krivico, je prebivalstvo enoglasno sklenilo, da se imenuj odslej ta kraj Klagenfurt in da se podeduj z imenom tožba in tarnanje o zagrešenem zločinu do najpoznejših vnukov. Še dolgo so kazali i domačinom i tujcem pekarjevo hišo tedanji mestni posvetovalnici nasproti, kjer je bila na voglu vzdajana kamenita glava, ki naj bi potomce svarila in jih obvarovala krivičnih smrtnih sodb. Taka pripovedka o nedolžnem pekarskem vajencu, ki so ga brez preiskave obsodili in usmrtili, se pa nahaja tudi v Benetkah.

Tako razlaga priprosta pripovedka ime iz nem. klagen (tožiti) in lat. furtum (tatvina); ta najivna razlaga se že Megiserju ni zdela zavračanja vredna, pa tudi raztezanje enozložnice Glan na dvozložnico Klagen ni dosti verjetno. Klagenfurt z razlago „querimoniae vadum“ (Furt der Klage, brod tožbe in tarnanja) ima prav tako malo zase, kakor v to svrhu izumljena trditev, da imamo tu od cesarja Klavdija sezidano rimsko kolonijo, ki se je po njegovem imenu zvala „Claudi forum“ (Klavdijeva utrdba) oziroma Clauden-

furtum. Videti je, da so vse te pripovedke za razlago krajnega imena nalašč izumljene in da nič ne pojasnujejo, pač pa pri radovernih zmedenost pomnožujejo. Pustimo jih in obrnimo se drugam.

H. Hermann v svoji monografiji o Celovcu (stran 6) po neki stari pripovedki pokrajino Celovca in njega okolice slika s približno temi-le besedami: Ko so se Slovani in Nemci v dolinah Norika naselili, ko se je na klasičnih tleh Viruna zopet pričelo življenje in ko je koroški knez s Karnskega grada vladal še nezavisnemu slovanskemu rodu, tedaj sta gospodarila tur in zober po širnih planjavah med Vrbskim jezerom in Dravo. Divje grmovje in močvirje je pokrivalo to pokrajino. Tako slika stara pripovedka Celovško pokrajino in skoraj se smemo zanesti, da je ta pokrajina dobila svoje ime še predno se je tam ustanovila trdna naselbina ali celo pravo mesto, da je pokrajina imela dotično ime že tedaj, ko je še bujno goščavno grmovje gnalo svojo rast po močvirnih planjavah. Ta pokrajinski popis me je napotil na novo kombinacijo, češ da je v prvi polovici imena kolektivnik „Gelache“ (lagunenartiges, mooriges Terrain) t. j. močvirje, luže. Primeri Klander, Geländer; Kleger, Geleger (G'leger), Klagfeuer G'lochfeuer itd. — in v drugi polovici da je morda Word, Wörd, Wörth (z goščavjem in grmovjem bujno zarasten nasip ali na močvirni planjavi razširjen prod.) — Tako sem si bil določil tisti pojem talnega razmerja, tisti pojem teréna tudi za nemško imé, ki sem mislil, da ga potrebujem za ugotovitev slovenskega imena, kajti o umišljeni zvezi Celovca z glagolom „cviliti“, sem bil tedaj prepričan in sem še danes, da je to nesmisel. — Od glagola „cviliti“ naravnost bi dobili kvečemu „cvilavec“ (der Winseler), iz podpostavljenega pridevnika * „cvilav“ (primeri „cmerav“, weinerlich) bi pa dobili samostalnik „cvilávec“ z istim pomenom (der Winseler). S to razlago se torej jaz nisem mogel zadovoljiti, kakor se drugi z mojo ne morejo ali nočejo. — Takoj hočem povedati, kakšna da je moja razlaga. Najprej sem si poiskal za Celovec večjo skupino podobnih imén končujočih se tudi na —ovec in po analogiji z njimi sem skušal ugotoviti njegov pomen.

Naštejmo tako skupino: Bobovec, Borovec, Brekovec, Brezovec, Brstovec, Bršljinovec, Bukovec, Cerovec, Črešnjevce, Dobovec, Drnovce, Drnovce, Grabrovec, Jelovec, Jelševce, Jesenovec, Kisovec (= tisovec), Leskovec, Lipovec, Orehovec, Petkovec, Rakitovec, Svibovec, Topolovec, Trnovce, Vrbovec itd.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Lah:

Roman o gospe Ani in študentu Avreliju.

(Dalje.)

Ana je položila roko na njegovo košato glavo in je rekla po kratkem molku: „Vi ste mi zelo ugajali, ko sem vas danes videla v dvorani; tudi kneginja se je zanimala za vas. Ali stopite v dvorno službo?“

„Da,“ je rekel Avrelij, „to je želja mojega očeta. Kneginja je obljubila, da me priporoči veliki vojvodinji, dasi bi jaz raje ostal tu v mestu.“

„Zakaj?“ se je začudila gospa Ana in je pogledala v njegov temni obraz. Hotela ga je skušati in je rekla:

„Gotovo vas veže na mesto kak lep spomin ali celo srčna vez.“ Avrelija so zbolele te besede.

„Ne,“ je rekel, „moje srce ni oddano, doslej je bilo prosto in svobodno, šele sedaj, ko bo čas oditi, je prišla vanj ljubezen.“

„Kako bom srečna, ako bom slišala, da je bila vaša ljubezen uslišana,“ je rekla gospa Ana, „kajti oni, ki ljubijo, so srečni, ako slišijo, da so srečni oni, ki jih ljubijo.“

„Milostiva,“ je rekel Avrelij, „ne govorite takih besedi, ki mi z bolestjo polnijo srce. Vi veste . . .“ Sklonil se je in pritisnil nje roko na svoje čelo. — Kočija je drdrala naprej skozi belo zimsko noč. Svetile so se bele planjave, zameteni gozdi, nejasni vrhovi. Daleč okoli je bilo vse tiho.

Toda kdo bi se zanimal za zimsko noč. Na kozlu se zibljeta dve nemirni postavi: kočijaž Similijan in sluga Peter; oba sta zadremala. Konja sama vesta, kod vodi pot domov; zato dirjata naprej, koder se njima zdí. — Kočija se je naenkrat nagnila in dve osebi sta odleteli s kozla v sneg in kočija je obstala.

Avrelij je objel gospo Ano in jo je dvignil iz kočije. Gospa Ana se ga je ovila okoli vratu in se je na pol onesvestila: „Kaj se je zgodilo?“ je vprašala. „Zvrnilo se je,“ je odgovoril Avrelij in je gledal, kako se sluga Peter in kočijaž Similijan pobirata po jarku. Med tem se je ozrl v krasni obraz gospe Ane, ki je kakor onemogla ležala v njegovem naročju: sklonil se je in jo poljubil. Ni se zganila, kakor da ni čutila njegovega poljuba. „Moja gospa, moja gospa,“ je šepetal Avrelij in jo je zopet poljubil. Bil je tako prevzet od velike sreče, da ni čutil niti zime okoli sebe, niti krega sluge

Petra in kočijaža Similijana, ki sta vzdigovala kočijo iz jarka in sta se prepirala o tem, kdo je kriv, da se je prevrnilo. Gledal je njene zaprte oči, ki jih je obsijal lunin svit. Naenkrat so se oči odprle in so gledale vanj, kakor da so se prebudile iz dolgega spanja in da ne vedo o tem, kar se je zgodilo med tem. Avrelij se je zopet sklonil, in one mirne ustnice, ki so prej kakor brez občutka sprejemale poljube, so se zganile in vrnile poljub, mehke, nežne . . . „Moja gospa, moja gospa,“ je govoril Avrelij, toda ona je strmela vanj, kakor da ga ne razume.

Med tem sta sluga Peter in kočijaž Similijan postavila kočijo na cesto. Avrelij je dvignil gospo in jo nesel v kočijo. Pokaral je kočijaža zaradi njegove neprevidnosti in je zapovedal voziti dalje. Ko je prisedel zopet h gospe Ani. „Jaz vas ljubim,“ je šepetal, „čutil sem to takoj, ko sem vas zagledal.“

Ana je molče poslušala njegovo šepetanje in je položila roko na njegovo glavo. Slonela je v sedežu kakor omamljena.

„Danes ne, danes ne,“ je govorila, „drugikrat pridite k meni . . .“

V tem povabilu je bilo toliko sladkega, da je Avrelij komaj sam sebi verjel, da sliši resnične besede.

Pozno so se pripeljali domov. Pred vrati je gospa Ana izstopila. Cel dvorec, pokrit s snegom, se je svetil v jasni mesečini. Temni stebri, kipi in oboki so se kazali izpod sneženih kap. Na vratih so stale služabnice z lučjo. Gospa Ana je podala Avreliju roko. „Hvala lepa, dragi gospod,“ je rekla, ko ji je poljubljal roko.

„Moja gospa,“ je šepetal študent.

Obrnila se je in je odšla v dvorec. Vrata so se zaprla.

Avrelij je stal nekaj časa, potem je odšel. Oziral se je po poti nazaj na dvorec in je zagledal v neki sobi luč. Pošiljal je tja tisoč pozdravov. Vsa visoka noč se mu je zdela kakor kraljestvo bajk, o katerem pripovedujejo stare zgodbe; kajti le tam so se mogle goditi take neverjetne bajke, ki tako omamijo dušo. Vse, kar se je kazalo v beli zimski noči, je bilo kakor pesem, srce polno čustev je pelo doslej še neznanе stihе o veliki sreči ljubezni. Tako se je vračal v mesto.

Med tem pa je gospod Terramyszka tako opojil svoje prijatelje, da so pozabili na študenta in so med smehom in pesmijo drug za drugim zaspali.

10.

Pomisliti moramo najprej, da se Avrelij od družbe ni poslovil, kakor se to spodobi dostojnim ljudem. Mislil je, da se bo poslovil od gospe Ane pri vratih in se povrne . . . Toda pri naslednjih do-

godkih je na to važno dolžnost popolnoma pozabil. To je zapazil sam grof Silva-Potok in je omenil o tem profesorju Grizeliju. Profesor Grizelius si je s prsti podprl suho brado in se je zamislil, kako da najboljši učenci navadno niso najboljši kavalirji, kar se jim mora na račun njihove marljivosti in učenosti oprostiti. Toda grof je menil, da je mladi kavalir s tem pokazal svoje preziranje in da je treba na to gospode opozoriti. Zato je grof o tem govoril tudi z gospodom de Champillon, ki je prikimal in povedal nekaj potihoma grofu na uho, da se je grof začudil in vskljknil. Grof je nato poiskal gospoda Terramyszko in njegove prijatelje; našel jih je že pol v pijanosti, in ko jim je pripovedoval o študentu, ki se je odpeljal brez slovesa, so se samo smejali. Zato je grof mislil, da temu slučaju ne sme pripisovati posebne važnosti, ker je študent morebiti postal žrtev kavalirjev. Vendar je hotel drugi dan vse poizvedeti, da bi se ne zgodilo kaj takega, kar bi moglo vzbuditi nevoljo kneginje in vznemiriti njegove goste; kajti lahko bi zaradi tega izgubil milost pri veliki vojvodinji.

Gospod de Champillon je še tisto noč obiskal svojo gospo v njeni spalnici in ji vse povedal. —

Kneginja je prenočevala v gradu, zato so drugi dan vsi dolgo spali po prečuti noči. Prva vseh gostov je vstala gospa de Champillon, ki je sprejemala vse goste z novico o gospe Ani in študentu Avreliju. Opoldne je vstala kneginja in gospa de Champillon si je izprosila poset pri njej. Povedala je kneginji vse, kar se je ponoči dogodilo. Vse je kazalo, da je bil mladi par domenjen, da sta čakala samo na to, da odide kneginja spat, in sta pobegnila na način, ki je sramoten za vso družbo. Gospa de Champillon je prosila kneginjo, naj oprosti mlademu neizkušenemu mladeniču, ki je bil zapeljan h grehu; gospa Ana pa zasluži, da občuti jezo velike vojvodinje, ker je na javen način pokazala svoje preziranje do visoke družbe, v katero je bila sprejeta. Kneginja je k vsemu molčala in je rekla, da se bo o tem natančneje prepričala. —

Med tem je sedel študent Avrelij na postelji v svoji sobi in premišljal vse nočne dogodke. Vrnil se je pozno proti jutru domov in je le malo zaspal. V spanju so ga motile nemirne sanje. Ko se je vzbudil, je bil zunaj pust zimski dan in študentu se je zdelo, da je bilo vse sen. Njegova soba je bila nizka z dvema oknoma, na steni so visele podobe, na polici in po mizi so ležale knjige. Preko knjig je ležal meč, kakor ga je bil položil. Ljubezen mu je omamila vsa čustva, da ni mogel jasno misliti o vsem; vedno

je stala pred njim krasna, ljubezniva podoba gospe Ane z vso svojo nežnostjo in sladkostjo. Sijal je njen veseli obraz v smehu in je izginjal v lahni otožnosti in boječnosti; in potem je obraz naenkrat pobledel, oči so se zaprle, ustnice so zatrepetale in se zakročile v poljub . . .

„Kaj sem storil?“ se je izpraševal Avrelij. „Izročena mi je bila, da bi jo varoval pred nevarnostjo, in jaz, njen varuh sem izrabil svojo službo v svojo korist. V trenutku, ko bi jo bil moral varovati pred drugimi, sem sam grešil nad njo.“ Delal si je težke očitke. Ali ne zaslužim, da vzamem meč in kaznujem samega sebe za nedostojnost, ki sem jo zakrivil? Ali sem vreden še kakega zaupanja? Ali nisem izgubil svojo čast? Prijel se je za glavo in zdelo se mu je, da ne sme več živeti. Sklenil je napisati veliko pismo gospe Ani, v katerem opraviči svoje dejanje. Drugo pismo je hotel pisati svojemu očetu ter mu razložiti, kako je prišlo do tega; in zadnje pismo je hotel pisati gospodu Terramyszki, s prošnjo, da naj pojasni ves slučaj vsem onim, ki bi napačno sodili . . .

11.

Oni, ki jim je ljubezen le šala in igra, se bodo čudili, da je študent Avrelij tako mislil sam o sebi. Toda treba je pomisliti, da je prvič skušal silo ljubezni in zdelo se mu je, da je tako grešil proti sebi in proti gospe Ani, da je zaslužil smrt.

„Ali ni bila moja dolžnost,“ je mislil, „da bi bil zapodil pijanega kočijaža s kozla, da bi ne bili konji vozili, kjer so hoteli, dokler niso zvrnili v jarek? Ali se spodobi kavalirju, da brez dovoljenja dame sede v kočijo?“ Tako si je očital in solze so mu zalivale oči.

„Odpusti, jaz nisem bil kriv! Gospod Terramyszka je tako svetoval. In potem ona nemirna vožnja po kolovozih in nesreča . . . In ti si vendar sama pustila svojo roko v moji, nisi se branila mojih objemov, ko sem te hotel varovati pred neprijaznimi sunki, in nisi se branila, ko sem te poljubil.“

Spomnil se je na slovo in je bil še bolj prepričan o svojem grehu. Njeno slovo je bilo kratko in bilo je, kakor da o ničemer ne ve, kakor da je bila v nesvesti, ko se je vse godilo.

„Tem hujše,“ je mislil študent Avrelij. „Kak kavalir je ta, ki zlorabi onemoglost žene, da vživa njeno krasoto. Ana morebiti ne ve ničesar, toda to ne zmanjša greha, ga ne uniči, ampak ga poveča . . . Napišem ji vse, kar se je zgodilo, o svoji ljubezni ji napišem in prosim jo odpuščanja; kazen izvršim sam.“

Avrelij se je vsedel in je začel pisati. Dolgo je premišljal, kako bi postavil prve besede. Izprevidel je, da vkljub svoji učenosti še ne zna vseh onih umetnosti, s katerimi se ljubljene dame izražajo srčna čustva. Zato je začel pisati, kakor je mislil. Pri tem ga je zmotila misel, da bi lahko kdo govoril nelepe stvari o nji in ne bo nikogar, ako umrje on, ki bi jo maščeval . . .

V tem ga je zmotil profesor Grizelius, ki je stopil v sobo. Odložil je klobuk na mizo in se vsedel na stol. „Sami veste, dragi Avrelij, da ste bili izmed mojih najljubših učencev in priznati vam moram, da ste uživali moje popolno zaupanje in da sem vas namenil za višji poklic, za katerega vas je določila tudi vaša bogato obdarjena narava, utemeljena v dobrih navadah stare častivredne družine. Tudi nočem vam očitati, da v tem niste storili svoje dolžnosti. Toda človek ima tudi druge dolžnosti, ki jih je treba enako izpolnjevati. Toda prezgodaj se je izkazalo, kako prazni so bili moji upi. Včeraj ste ves večer kazali lastnosti, pridobljene po dobri vzgoji, toda konec je venec uspehov . . . Slišati sem moral pritožbe, da se niste poslovili od družbe, ampak da ste odšli, kakor da prezirate ljudi, ki so visoko nad vami. Ker bi vam moglo vse to v vašem bodočem poklicu škodovati, je nujno potrebno, da pojedete še danes v grad in opravičite svoje postopanje. Potem si ohranite mojo in drugih ljudi naklonjenost.“ Tako je govoril profesor in je pri tem gledal na popisane liste na mizi in na shujšani obraz študenta Avrelija. Potem je vzel klobuk in je rekel: „Obljubite, da izpolnite mojo željo?“ „Obljubljam,“ je rekel Avrelij pokorno ter mu podal roko. Profesor je odšel.

Avrelij je dolgo slonel nad nekončanim pismom, potem se je spomnil, da mora izpolniti dano besedo in je odšel v grad.

12.

Med tem je gospa Ana hodila v svoji sobi po dvorcu od okna do okna in nemirno gledala po sneženem polju. Najdalje je stala na oni strani, kjer se je videla pot proti mestu, tam so se kazale kolesnice in zdelo se ji je, da vidi med njimi stopinje, ki vodijo nazaj v mesto.

„Tam je odšel moj najljubši Avrelij, moja sreča in ljubezen.“ Z nemirnim srcem je čakala, kdaj zagleda na cesti jezdeca ali kočijo ali pešpotnika . . . Toda nikogar ni bilo. Spomnila se je na vse sladke trenutke pretekle noči in ni mogla razumeti, zakaj se je vrnil tako urno, zakaj ni postal pod njenim oknom.

Pri teh mislih je zagledala gospa Ana kočijo, ki je letela po cesti od mesta. Razveselila se je zelo, ko jo je zagledala; toda ko je prihajala kočija bliže, je videla, da nosi znamenje plemiške kočije in jo je obšla zla slutnja . . . Kočija je obstala pred dvorcem in izstopil je star kavalir. Gospa Ana jespoznala, da je ekscelenca Silva-Potok. Sprejela ga je z veliko ljubeznivostjo in stari kavalir je pripovedoval o govoricah, ki se širijo po gradu ter ji ponujal svojo pomoč. Pravil je o zvijači, ki si jo je izmislil gospod Terramyszka, kako je prepričan, da je zapodila gospa Ana med potjo zaljubljenega študenta iz kočije. Toda drugi so, ki ne vedo o zvijači in ji tudi ne verujejo. Zato je treba, da se vsa stvar pojasni. Markiz de Pollian, gospod de Chemoi in gospod de Gorian so pripravljene zastaviti svoje orožje, da dokažejo resnico. Treba pa je, da pride gospa Ana sama v grad . . .

Gospa Ana se je vsemu temu čudila, toda razumela je spletko in je vedela, da je to delo gospe de Champillon. Ker si je bila svesta svoje nedolžnosti, se je takoj odločila, da pojde v grad. Pogostila je starega kavalirja v svoji sobi in je z nasmehi sprejemala njegove poklone. Ker je želela videti Avrelija, se je odpeljala z ekscelenco preje proti mestu. Vso pot je gledala iz kočije in se spominjala snočnje vožnje.

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Albrecht:

S tajno grozo.

S tajno grozo mislim nate
in na tiste dni,
ko bo mrtev smeh oči
in samo v spominu medlem
bo drhtelo iz mladosti:
„Ljubica, kje si . . .“

In še v tem spominu tihem
bo umirala ljubav,
kakor bilka sred dobnav
v enoličnem dolgočasju
na jesen zapade smrti.

S plaho grozo mislim nate.

Književna poročila

Engelbert Gangl, *Moje obzorje*. Učiteljska tiskarna, Ljubljana. 1914. V. 80. 154 str. Vež. 3 K.

Ne kondorsko ne kraljičkovo, čisto človeško je to obzorje, kar je po tekoči diagnozi naši začetkoma ljubavnim stilom skoro na kvar, a zbirko končno le izveliča s socialnimi zvoki. V šesterih zaglavjih-plazovih se vali monstrum horrendum informe ingens 90 naslovov z možatim geslom na pročelju. Sprva prevladujejo mladostne poskočnice zraven žalostinčic, namenjene pravzaprav samo — eni. Nič nevarno izvirnega; nekaj prekucuško novega se nam vidi iver: „smeh je znak veselja“. Tista o golobčkanju vam ne izpodrine iz spomina slične Murn-Aleksandrove. Tudi prispodoba poljubček-pečat ima ancieniteto pri Župančiču, kjer sladki dotik dveh epiderm vsaj ni pomanjšan. Da se ne čutite pri štvu opeharjene, morate tupatam ličnim in ljubkim granesičem posoditi ali podtakniti misel iz svojega podstrešja. Tudi občutje, bežni nasenček, se zdi, da brez ponosa lahko kaže na slavnejše prednjimce. „Ljubezni mi je dovolj! Ljubezen je za otroke le, za moške je moštvo zgolj“ ... Bog je odrešenik po tolikanj nedolžnem grehu in sladkobnem trubadurjenju, ko bi le ne bilo sedaj nedogledne besedne puste brez počivalnikov. Lilija bela bi bolj blestela, da je edino pikturalna, Reviziji nima preglednik česa očitati, obsežna Pesem iz hodočih dni, čeprav namigava na krvno sorodstvo z Vseh živih dnm, zasluži po samozavesti in jednatosti ponovno čitanje.

Sledi šestero sonat, deloma v obliki sonetnega venca z magistralom in orientalsko posebnostjo, akrostihom (Jakobini, Mija in Jakica). Ta ciklus, kakor prihodnji, priča o znatni oblikovni izurjenosti, s katero se pa žal ne spaja kipnost in klenost v izrazu, občuten nedostatek dandanašnji, tako da se bo opajal ob zvonkih stvorih samo tisti, ki je v podobni dušni ubranosti. Naslednji oddelek premore 40 sonetov; od teh je uvodna misel dokaj šaljiva; ne preveč žaljiva je brca kritikom, katerim sta mikroskop in sova grb njih mesarije. Izmed večjih skupin bi utegnili soditi palma Do mu, kjer slika Gangl Belo krajino in svoje bele rojake za Gorjanci; tod kakor tudi drugod so kitice makamizirane z raznolikimi aforizmi. Zadnja četa obsega nekaj besedičnih stihotvorenj epskega značaja. Kosec je obrabljena posiljena alegorija, drugje pa učinkujejo le posamezni odlomki prepričevalno, prim. Asta. Kot posrečene smatram vse one pesnitve, kjer poet opeva trud in trpljenje delavskih slojev. Z neobuzdano silo bruhajo te drastične družabne obtožnice: brez medlih primer, brez mehkih in plehkih podob so ti izlivi bujne in burne domišljije izmed takih, ki so zmožni dovezetnega čitalca obsesti, zalezovati, preganjati. Nad umotvori kakor Dlan, Pesem pijancev, Strojnik Habe, Tiran bi imel Marinetti svojo radost in vzljubil bi jih pokrovitelj ponižnih in ponižanih, rajni Coppée. Ob podobnih penečih veletokih pozabimo na cel vodopisni zemljevid erotične pokalice. Kratek primerek iz Krvavega krsta, ki nasenčuje poleg ognjenočarnega še ogljeno črni del velemesta:

Nad strašnim, črnim mestom tem v oblake
ogromni dimniki štrle hropeči
in bruhajo iz sebe smrad in prah,
ki se teman vali tja za vetrovi,
kot da bi črni prapori se vili

nad vélikim grobiščem
 in žar prestrezali nebeške luči
 ter ji veleli svetiti drugam —
 tja koder bivajo — ljudje ...
 O dimniki ogromni — kakor prsti
 koščeni, okajeni silne roke,
 ki kažejo in vpijejo — v nebo! ...

Ant. Debeljak.

Dr. Anton Breznik, Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice. Št. Vid nad Ljubljano, 1914. V. 80. 32 str.

Svoje poročilo o predlanski programski razpravi g. Breznika, ki jo je bil priobčil v VII. izvestju Šentvitske gimnazije, sem bil (Lj. zv. XXXII, 454) zaključil z upanjem, da se g. pisatelj še povrne k svojemu predmetu, t. j. k izreki ali pravorečju (ortoepiji) slovenščine. To upanje se nam je letos izpolnilo, ko je g. prof. Breznik v IX. izvestju iste knezoškofijske gimnazije objavil razpravo z zgoraj navedenim naslovom. Ta izpolnitev mi je vrlo ugodna, manj ugodno mi je pa to, da g. profesor nič prav naravnost neče vpoštevati migljajev in dopolnilnih opomb, ki sem jih bil objavil v svojem recenzijem poročilu. To mi je nekoliko neugodno, ker se mi zdi, da so tiste moje opombe resnične in veljavne, torej uvaževanja vredne, in ker mislim, da bi se bile dale dobro vplesti v to novo razpravo o približno istem predmetu. To so n. pr. tiste opombe, ki kažejo, kako je zlogotvorno izrekanje v enem in pa spajanje s predidnim vokalom pri u (v), i (j) in r v drugem slučaju v zvezi z ritmom; to pa velja za tok prostega govora ravno tako, kakor za vezano besedo, kajti proza ima tudi svojo undulacijo, ki se ravno tako tudi brani pretrdih antispazmov in išče prostega menjavanja med arzami in tezami. —

Prav uči razprava na 17. strani, da more predlog u tvoriti 1. zase zlog, da se 2. jemlje k naslednjemu zlogu in ne tvori zase zloga, kadar pa 3. stoji pred njim (ne: sledi!) kak samoglasnik, tedaj da se zlije z njim v en zlog in tvori z njim dvoglasnik. Ta delitev na tri slučaje sicer ni napačna, toda tega pogrešamo, da bi nam bil gosp. razpravljatelj tudi razložil, kedaj je ta ali oni slučaj primeren in umesten. — Omenil bi bil lahko, da če ritem zahteva na dotičnem mestu svoj zlog, tedaj se v uporabi zlogotvorno kot u, četudi stoji neposredno pred njim samoglasnik, s katerim bi se sicer lahko spojil v dvoglasnik.

Drevo rastoče v vinskem bregu,
 lepo zeleno v belem snegu

V teh dveh primerih dobimo v tezi diftong, v prvem primeru tudi spojitev obeh v v enega. — Če bi pa imeli pred v arzo s samoglasniško odprtino n. pr.: „Rasté drevó v vinskem bregu“, tedaj bi se ta v vendar ne spojil s predstoječim samoglasnikom v diftong ov, ampak bi se glasil samostojno in zlogotvorno kot u. Primerjajmo še: „Kot ótok travnat u puščavi“ s podpostavljeno izpremembo „Ótókí travnatí v puščaví“, da vidimo, da mora zgoraj dobiti v zlogotvorno veljavo, če nečemo, da bi nam trohejski ritem preskočil v daktil (ótok travnat v puščavi, — v — v v — v), v podpostavljeni izpremembi pa dobimo diftonžno spojitev tudi v arzi, da le ritma ne motimo. — Enako n. pr.: „Bílka trávna ú puščaví — pa „Bílka trávna v puščaví“. Če pa ritem na mestu v posebnega zloga ne zahteva, tedaj tudi za soglasnikom v lahko ostane v, če le za njim ne sledi pretrda skupina soglasnikov. Prav isti primer se pri različnem naglašanju različno izgovarja, ker dobi drugačno ritmično undulacijo, n. pr. vsó noč v stráhu, — v — v ali: vso nóč

u stráhu, (v — v — v), toda: vso nóč v stráhu, (v — vv) ni mogoče, ker je zaradi nakopičenja soglasnikov neizrekljivo, vso nóč v stráhu, (v — — v) pa tudi še zaradi antispazma ne, ali pa moramo napraviti razločen in jasen premor (v — || — v). Primerjajmo tudi „Krepósti ní jim vzéla šè“ s podpostavljeno izpremembo „Krepósti ní uzéla jim“ (v — v — v — v —) ali pa „Krepósti ní vzéla jim“ (v — vv — vv), Krepósti uzéla jim ní (v — vv — vv —) i. t. d. — Ali se naj spojitev v diftong izvrši ali ne, je tudi sicer zavisno od naglaševanja, ne samo v vezani besedi. Primerjajmo le „róko vzdígni!“ in pa „rokó vzdígni!“ s premorom med obema besedama in z nekolikim antispazmom, ali pa rokó vzdígni!“ (v — v — v) z zlogotvornim v t. j. u. —

Tudi *i* (*j*) se s spred stoječim samoglasnikom spoji v dvoglasnike *aj*, *oj*, *ej*, *uj*. Vendar mislim, da nam v verzu: „In praviš, dá imam le želeti“ ni dovoljeno po vzgledu „vbógajme, zájdem, nájmem“ (namesto: v boga imé, zaidem, najmem ali najámem) spajañje v „dájmam“, kajti veznica „da“ vendar ne more prevzeti glavnega naglasa, da bi dobili diftong *aj*, in tudi naslednji verz „pak imam, kar želim imeti“ nam jasno spričuje, da naglašeni *i* s spred stoječim samoglasnikom ne tvori diftonga. Po mojem mnenju je marveč z afajrezo slabotnega vezničnega vokala čitati Valjavčeve verze takole:

In praviš, d' imam le želeti,
pak imam, kar želim imeti

Tudi v Vodnikovih verzih:

Oprto eno roko
na Galijō imám

se mi vidi na prvem mestu afajreza prikladnejša in le na drugem imamo spojitev v diftong, torej:

Oprto 'no roko
na Galijoj mam. —

Oni v zadnjem odstavku razprave za izreko posebni pravili, namreč da se pred nemimi soglasniki spreminjajo zveneči v neme in nemi pred zvenečimi v zveneče — in pa da se sičniki pred šumevci spreminjajo v šumevce — oni pravili bi se po mojem mnenju dali nekoliko popraviti in modificirati. Čemu pišemo izpremeniti in vzhajati poleg spremeniti in shajati, skipeti, strpeti, če govorimo vendar le dosledno *s*; pa bi morali zopet razločevati med „shajati se“ (zusammenkommen) pa „solnce wshaja“? Ali bi se ne moglo pravopisje nekoliko prilagoditi pravorečju? Menda je uže prepozno, ko je zavladal že usus tyranus, zmeda bi morda nastala prehuda. — In tedaj ko nastopita obe pravili ob enem, tudi lahko eno nekoliko prijenja. — Tako bi se dalo „ščistiti“ (izčistiti, purgare) prav dobro ohraniti tudi v izreki, da bi ne bilo treba izgovarjati ščistiti, da se začetek besede dobro razloči n. pr. od ščititi (щитити, braniti). Tudi staroslovenščina ima poleg щитити še ищитити očitno znamenje, da se sičnik pred šumevcem ne spremeni vselej tako odločno na šumniško stran. Ščasoma, s čim, s šilom se meni ne zdi tako neizrekljivo, da bi se v izreki na vsak način moralo glasiti: ščasoma, ščim, ššilom; morda imamo celo nekaj diferenciacije med »s čim« (womit) in »ščim« (mingo). — Tako ima izraz съжръбѣна кобыла Pleteršnik v raznih varijacijh: (615) sžrebná, (951) zžrebná, (973) žrebná, — zopet očitno znamenje, da imamo namesto »žžalostjo« lahko tudi »sžalostjo« brez asimilacije. —

Osupnila me je (str. 29) opomba: „Nasprotno pišemo ubogati namesto f bogati, kar je iz nemškega folgen“. — Iz nem. folgen je bougati, kakor iz falten

baudati. — Ubogati je po slovensko perfektiviran „bogati“ ali „bougati“, kakor je tudi iz „žugati“, sugen ali sagen (trditi) nastal perf. „užugati“ (mit Erfolg sagen, da pred sodnikom moja trditev obvelja, če užugam). On rad boga, rad dela; če mu kaj ukažem, takoj uboga, t. j. stori po zapovedi, po ukazu. — Da je bogati še le iz bougati izpričujejo tista narečja, ki govoré: „odpusti nam naše dogé, kaker mi odpušamo našim dožnikom“, Dogan (dolgin, Longinus) — Splošno bi bilo pri pravilih o pravorečju opomniti, da jih ni jemati predoslovno in preozkosrčno. — Svadba (prepir) in svatba (ženitovanje) se v izreki morda vendar nekoliko razločujeta in v stavku: „Na svatbi je med svati nastala svadba“ bi se bržčas vsak nekoliko potrudil za diferencijacijo. — Nehote uravnamo dostikrat pravorečje po pravopisu, ali bi ne bilo pravilneje, da bi bili svoj čas uravnali pravopis po pravorečju? Odgovor je težak.

Gospodu Brezniku moramo res hvalo vedeti, da se je lotil sistematično slovenskega pravorečja in glasoslovja ob dotikanju glasov med seboj, — ali naj se uvrsti ta partija med začetna poglavja slovenske srednješolske slovnice, se mi pa s pedagoškega in praktičnega stališča zdi nekoliko dvomljivo, ker se res ne dá prištevati med lažja poglavja. — *L. P.*

Kažipot. Ljubljana, Gorenjsko, Notranjsko s Postojno, Dolenjsko, Trst. Založila in izdala „Slovenska sokolska zveza“. V Ljubljani, 1914. M. 8°. 96 str. + inserati. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Okusno opremljena knjižica sicer ne bo mogla vršiti svojega glavnega namena, da bi vodila tisočere slovenske in slovanske goste o priliki tretjega slovenskega vsokolskega zleta v Ljubljani, vendar ji ohrani zanimiva vsebina trajno vrednost. Drag. Šebenik je opisal Ljubljano in njene znamenitosti, ing. Prelovšek nas seznanja z regulacijskimi deli v strugi Ljubljanice; ljubiteljem naravnih krasot je sestavil Rud. Badiura natančen kažipot po slikoviti Gorenjski, And. Perko pa nas vabi med čudeže Postojnske jame; tudi dolenska stran z novo železniško progo ni pozabljena. Dodani sta dve pregledni karti: prometne zveze na Kranjskem in vodnik po Ljubljani. — Želimo „Kažipotu“ mnogo odjemalcev, ki naj pomagajo zmanjšati ogromne denarne žrtve za nameravani zlet. *R. Z.*

Nevesinjski, S orlovskih krševa. Knjižara Geze Kohna. Beograd, 1914. 8°. 273 str. Broš. 3 K.

Bohoten šopek osmerih cvetic: Kraj čednostne vijolice in drugih spodobnih lepotic izpuhteva svojo dušo cvet z govorečim imenom — orhideja. Vzlic vsej pisani pestrosti vzbujajo istoroden dojem, siluetirajo okrožje črnogorskih orlovskih pečin, edinole ena cvetka je kali utrgana na divjem Kavkazu, namreč Medju nečastivima, kjer turški hodža torquemadovsko izganja 41 nebidigatrebov iz obsedenca, to je bledečega bolnika, ki pa slednjič osvobodivši se telebne fanatičnega derviša v ogenj in nekoč po svojem okrevanju opisuje čerkeskemu medicincu postanek, prefantastični in gomezljivi potek pa srečni izid svoje vročične blaznosti. — Priča starog senatora se suče o medsebojnem nagajanju dveh objestnih plemen: pustno-ošemljeno oponaša prvi rod svatbene običaje — za osvetlo molze drugi pri belem dnevu nasprotnemu popu kozjo brado; v sprevodu dado opevati in objokovati živca za mrtveca — protivniki obrijejo desni brk možu, ki glasom stave ne pojé zaeno 150 smokev, ampak 6 manj; vsled vzajemnih zafrkacij ubijejo mladeniča — in bratomorna vojska je v tiru, pa jo preprečijo in se nazadnje poljubljajo pred sodnikom kot bratje. Takisto folklorističnega pomena je salomonski Sud Šuta Roganova, potujočega „kapetana“; sujet oddaleč cika na Jurčičevo

kozlovsko sodbo. Djed Mikalj in njegova boljša polovica ter njuno skoporito človekovanje nudi približno narobe-portret Filemona in Baucide. (Narodopisno zanimiv spis Magla, zgodba dveh ločenih ljubimcev, izzvenci s turobnim umovanjem: loviti srečo pomeni grabiti meglo v pest. Pod snijegom si dasta ponesrečena zaročenca v prepadu prvi in zadnji poljub, preden zasanjata večni sen v zamu. Označe so nekam utrudljive, nekatere scene pretresljive. Nemrčipuške so jari junaki, 6 preobloženo antinomičnih bojazljivcev, ki gredo radi nepremišljene oblube nad Turke, a jih domače dete reši pred dušmani. Spretno izvedena donkihohijada v miniaturni bo sprožila dosti smeha. Nikogovič je človek brez slavnih prednikov, celo iz brezčastnega pokolenja, „sinočnjak“, ki je po trajnem stranstvovanju po Ameriki silno obogatel in domov prišedši brezuspešno prosi za deklico pri ubožnem, toda ponosnem „starokolenoviču“. Slednjič zaloti zalo devojko pri kopanju v potoku in jo po polurnem lovu vjame ter se poroči z njo. Strog moralist bode morda namršili obrvi, ali povestica vendar kaže slastne in sočne opise, n. pr. kipenje in kopnenje zoreče device. Iz teh strani veje svež poganski vonj in duh kakor iz nekaterih najognjevitejših strof v Pierre Louysovi Bilbilisi. Bilanca: g. Nevesinjski je prikupen pisatelj, živahen pripovedovalec z dramatskim slogom, zadene lokalni kolorit i v situaciji i v govorici, ki pa radi številnih lokalizmov skraja ovira novinca. Ali je treba celo torbo turcizmov, ko imamo poleg njih slovanske sinonime?

Ante Debeljak.

Dr. Niko Županič, Hrvati kod Atine. Prilozki antropologiji i istoriskoj etnologiji Atike. Odštampano iz „Starinara“, god. VI. Z 11 slikami in 7 tablicami v tekstu. Knjižara S. Cvijanović. Beograd, 1914. 40. 152 str. Cena 3 K.

Naš belokranjski rojak dr. Niko Županič je s pričujočo razpravo posegel v središče stare Helade in današnje, v mnogih elementih od nje različne Grške, v Atiko. L. 1912. je Županič s podporo „Ruskega arheološkega instituta v Carigradu“ v znanstvene svrhe potoval na Grško. Del gradiva, ki ga je takrat nabral, je obdelal v tej razpravi.

Tri sela se dandanes na Grškem imenujejo „Hrvati“: ena pri Agamemnonovih Mikenah, drugo v Atiki pri Maratonu, tretje pri Dolnji Presni v bitoljskem okraju. Županič se bavi s Hrvati pri Maratonu, tam v klancu med Pentelikonom in Himetom. Stanovniki tega sela so koloni, kakih 23 rodbin. Glavni pridelek daje vinska loza in oljka, za plug grški seljak prav ne mara. V „Hrvatih“ se dandanes ne govori hrvatski, niti ne vedo ljudje kaj o Hrvatih tu gori pri nas; pa tudi Grki niso, temveč Arbanasi, ki v rodbini govorijo arbanaški, a ne da bi kaj znali o svojem poreklu in v občje o Albaniji: beseda „arvanitika“ jim pomeni le nekaj starega, kak običaj ali obleko. Politično so dobri grški patrijoti in radi čitajo atenske novine. Pohelenili so se že toliko, da bo pri njih arbanaški jezik izumrl morda že v prihodnji generaciji. Narodno nošo, ki ima, kakor se zdi, prastar značaj, imajo le še za večje praznike. Odkod ime in stanovniki sami? Današnji Grki niso čisti potomci starih Grkov, temuč so zlitina Helenov, Slovanov, Arbanasov in Cincarjev. Županič ne misli, da so atiški „Hrvati“ izza preseljevanja narodov, temuč da so jih Turki kot sužnje spravili tja v drugi polovici 15. stoletja. Kako to, da so ti „Hrvati“ Arbanasi? Na to vprašanje Županič direktno ne odgovarja; poroča le, da so se Arbanasi začeli seliti v Helado v prvi polovici 14. stoletja, da so se močno tja selili koncem 15. stoletja. Sredi 18. stoletja so se Atene same komaj rešile arbanaškega navala; selsko prebivalstvo Atike je dandanes sploh po veliki večini arbanaško in ne grško. — Na koncu svoje študije določuje avtor rasne posebnosti „Hrvatov“ še na antropometrijski način.

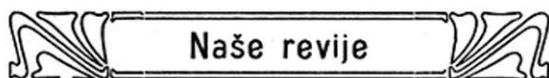
Študijo je pisatelj posvetil ekscelenci Nikoli Henrikoviču pl. Hartwigu, „carsko-ruskom poslaniku na srpskom dvoru“, torej pred kratkim umrlemu znamenitemu ruskemu diplomatu, ki je po vsej priliki za avtorja posredoval pri „Ruskem arheološkem institutu“ v Carigradu.

Dr. Fr. Ilešič.

Milan Čurčin, Jambski stih v srbskem pesništvu. „Srpski književni glasnik“, broj 322. Beograd, 16. junija 1914.

V tem članku dokazuje Čurčin, da v srbskem pesništvu pravzaprav sploh ne eksistira jambski stih, dasi ga mnogi iščejo in nahajajo pri Branku Radičeviću, Lazi Kostiću, Gjuru Jakšiću, Vojislavu Iliču in Milanu Rakiću. Pri tem naglašja, da v takozvanih muzikalnih jezikih sploh ni treba popolnega skandiranja. Da tako skandiranje ni mogoče, niti bi bilo umestno v narodnih pesmih, to je znano; a v umetni poeziji bi nam kaj takega nagajalo, ker smo vajeni verzov v formi nemške poetike. Pri tem pa pozabljamo, da se romanski verzi v ritmu svobodneje gibljejo, in da se na pr. francoski stih ne more meriti po stopah kakor nemški. „Srpski jezik stoji u tom pogledu izmedju romanskih i germanskih stiha: ritam je u njemu odredjeniji nego u francuskome stihu, ali ne toliko odredjen i čvrst kao u nemačkom“. V narodnih pesmih na pr. prevladujejo trohejske stope, a v toliki meri, da je Goethe iz njih deseterca mogel narediti peterostopen jamb.

Dr. Fr. Ilešič

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko . . . Uredniki: Dr. Josip Gruden, dr. Jos. Mantuani, dr. Gv. Sajovic. Nova vrsta. Let. V, zvezek 1—2, 3. V Ljubljani 1914.

Za zgradbo zgodovine umetnosti na Slovenskem je prispeval Viktor Steska solidno študijo o slikarju Leopoldu Layerju in njegovi šoli (str. 1—35). Z znano akribijo je zbral pisatelj življenjepisne podatke umetniške rodbine Layerjeve v Kranju. Kar nam pripoveduje ustno izročilo o ponarejanju denarja obeh bratov Layerjev v dobi francoske okupacije, o tem nam vedo tudi povedati marsikaj istodobna tajna policijska poročila, ki jih hrani arhiv notranjega ministrstva na Dunaju. Leopold Layer (1752—1828) je slikal mnogo in silno urno. Njegove slike, freske in oljnate, so razširjene po vsem Gorenjskem. „Malo je župnij v kranjski in radovljiški dekaniji, ki bi se ne mogle ponašati s kako Layerjevo sliko“. Fina karakteristika Layerjeve umetnosti in obširni seznam njegovih slik, kakor tudi slik njegovih učencev, daje tej odlični monografiji posebno važnost. — Prof. dr. K. Capuder skuša na podlagi listin rešiti nejasno vprašanje o nastoju grofije Goriške ter je prišel do sledečih zaključkov: „Sedanja grofija Goriška pripada v zgodnjem srednjem veku Italiji. Šele ko postane samostojna in pride v oblast nemškega grofovskega rodu, stopi v direktno zvezo z Nemčijo. Samostojna grofija Goriška, kakor jih pozna nemška državna uprava za časa Otonov, ne obstoja. Grofija Goriška se polagoma razvije iz onega okrožja, katerega je cesar Oton III. l. 1001 podaril oglejski cerkvi in grofu Verihenu ter ga osvobodil nadoblasti furlanskih grofov. Šele v 13. stoletju smemo govoriti o grofiji Goriški“ (str. 39). — Dr. Fr. Stelè

je začel priobčevati „Umetnostno-zgodovinske izpiske iz arhiva cerkve sv. Petra v Ljubljani“ (str. 39–48), ki jih Iv. Vrhovec v svoji zgodovini šentpeterske fare ni mogel porabiti. Po mnenju objavitelja je tako gradivo neobhoden predpogoj za umetnostno topografijo, kakor tudi za vsako posamezno študijo o domačih umetninah. — Iz Apihove zapuščine je objavil dr. Fr. Kotnik letak graške „Slovenije“ iz l. 1849; ž njim bo ustrezno zgodovinarjem, ki se bavijo z našim ustavnim življenjem. — C. kr. ravnateljstvo idrijskega rudnika je objavilo začetek članka „Die dritte Okkupation Idrias durch die Franzosen im Jahre 1809“ (str. 53–62). — Za lokalno zgodovino čitamo redkokdaj tako zanimive prispevke, kakor je „Nekdanje brodarstvo po Savi, (123–136), ki ga je napisal Anton Planinc, posestnik na Brodu nad Boštanjem ob Savi, in ki ga je iz njegove zapuščine za javnost priredil prof. Jos. Wester; ž njim se je Vrhovčev spis o čolnarjih in brodnikih na Ljubljani in Savi v marsičem popolnil in pojasnil. — V deželnem muzeju „Rüdolfinum“ so zadnji čas razstavljeni dokumenti, deloma v izvorniku, deloma v fotografičnih snimkih, ki nam v glavnih potezah predočujejo razvoj latinske pisave. V pojasnilo in boljše umevanje teh dokumentov je napisal dr. Jos. Mal pregleden „Razvoj naše pisave“ (str. 136–143). — Jos. Erker se spominja Ivana Ant. Dolničarja ob dvestoletnici njegove smrti z daljšim nemškimi člankom (str. 144–153), ki pa nam ne nudi ničesar novega. — Ožjemu krogu prirodoslovnih strokovnjakov je namenjena dr. Fr. Megušarjeva študija „Oekologische Studien an Höhlentieren“ (str. 63–83). Ornitologi bodo dr. Gv. Sajovcu hvaležni za vestno sestavljeno poročilo „Iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1912 in 1913“ (str. 153–173), ki je nadaljevanje enakih poročil prejšnjih let. — Oddelek „Slovstvo“ poroča redno o vseh važnejših publikacijah zgodovinske, zemljepisne in prirodopisne vsebine, ki se tikajo Kranjske. Pri bibliografskih beležkah je želeli, da se doda naslovu vsaj še kratka vsebina dotičnega članka, da dosežejo taki pregledi tudi svoj namen; kajti z naslovom samim nam često ni mnogo pomagano. — Med manjšimi zapiski naj opozorim v prvi vrsti na Seidlov nekrolog † Edvardu Suessu (str. 180–184), ki nam riše v jasnih potezah življensko delo velikega geologa, ustanovitelja tektonike. — Prof. Perušek zavrača v daljšem dodatku k svojim imenoslovnim črticam nekatere trditve ravn. L. Pintarja o krajnih imenih, ki jih je priobčil v „Lj. zvonu“.

„Muzejsko društvo“ je imelo v začetku l. 1914 — 321 članov, med temi tri častne in tri dopisujoče, torej približno isto število, kakor ga izkazuje mariborsko „Zgodovinsko društvo“. Društvo zamenjuje svoje publikacije s 113 znanstvenimi društvi (in sicer 36 slovanskimi in 77 neslovanskimi) ter z 12 znanstvenimi akademijami. Po strokovni razpredelbi jih je 32 prirodopisnega značaja, ostala pa zgodovinskega in filološkega. Pripravlja se izdaja znanstvenega dela „Flora carniolica“ izpod peresa šol. svet. prof. Alfonza Paulina. — Deželni odbor kranjski in ministristvo za bogočastje in uk sta naklonila društvu redno podporo.

Napredek, ki smo ga z veseljem opazovali pri vsakem novem letniku „Carniole“, naj ostane urednikom zvest tudi v bodoče! Dr. J. Š.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. 10. letnik, snopič 1–4.

Na prvem mestu priobčuje dr. A. Stegenšek članek o Julijanu Valentu, ptujskem protiškofu, ki so ga smatrali za povod, da so Goti opustošili Ptuj. Na podlagi podrobne analize edinega vira iz l. 381. zavrača pisatelj Slekovčeva in Schwachova poročila (str. 1–7). — Milko Kos je zbral iz „Liber confraternitatum Seccoviensis“ slovenska osebna imena, ki jih je v viru okoli sto. Ta imena je nosil

„del slovenskega življa, kateri je, kakor dokazano, bival v 11. in 12. stoletju še po današnjem Zg. Štajerskem“. — Slovenske prisega preteklih stoletij niso važne le kot jezikovni spomeniki, ampak tudi s pravnega stališča, kar je pokazal dr. J. J. v Časopisu l. 1911. Temu članku je dodal dr. Fr. Kotnik nekaj opomb glede rokopisa, ki se je nekoč hranil v Jarnikovi zapuščini, ter je objavil slovensko fevdno prisego krškemu škofu iz l. 1653 (str. 26—35). — V „Malih izvestjih“ se nadaljujejo koroške narodopisne črtice („Teritev v Slov. Plajbergu“); A. Kaspret poroča o pridvižnem zemljevidu bovškega glavarstva iz začetka 17. stoletja, ki ga je izdelal tedanji glavar bovškega glavarstva Filip Juri Gera. Fr. Kovačič tolmači imena „Vodole“ in „Naraplje“; isti pisatelj je nabral nekaj podatkov za zgodovino Šoštanja.

V zadnjem dvojnatem snopiču je objavil neumorni tajnik društva Fr. Kovačič daljši članek iz gospodarske zgodovine dominikanskega samostana v Ptuj, ki je bil ustanovljen l. 1230 in zaprt l. 1786. Članek prinaša obilico zanimivih podrobnosti za zgodovino raznih krajev po Srednjem in Spodnjem Štajerskem (str. 59—120). — V naslednjem članku: „Andrej Schuster-Drabosnjak“ (str. 121—140) je dr. Fr. Kotnik napisal na podlagi svojih dosedanjih študij in novih virov monografijo o tem zanimivem narodnem pesniku, ki se je porodil l. 1768 in umrl okoli l. 1824. — Iv. Steklasa piše (str. 140—144) o mejah Savinjske marke in sklepa, da je „tekla meja med Savinjsko in Kranjsko marko od Litije ob Savi proti Zatični ter ob Temenici do Trebnjega in od tukaj na Krko pri današnjem Novem mestu in potem ob levem bregu Krke do izliva v Savo“. — Fr. Ramovš priobčuje v „Slovenskih doneskih iz Trubarjevih del“ (str. 144—151) besede, ki jih Pleteršnikov slovar nima in izmed važnejših tudi one, ki jih Pleteršnik sicer navaja, a nima Trubarjevega citata. Lep in skrbno obdelan kamen za zgradbo zgodovinskega besednjaka našega jezika! — Dr. Lj. Pivko piše o „pustni kobili (rusi, šargi, gambeli, košuti itd.)“, pustnem običaju, ki je znan pod različnimi imeni malone po vsem Slovenskem in ki ne more biti nemškega izvira, ker je tako star in tako razširjen, celo daleč izven evropskih mej, kjer pač ni mogoče govoriti o kakem nemškem vplivu ali izviru in ki je gotovo ostanek starih poganskih obredov. — Številki je priložena tudi prva pola Kūharjeve zelo zanimive zbirke „Národno blágo vogtškij Slovāncof“, pisane v ogrski slovenščini.

S to številko zaključuje društvo 10. letnik svojega glasila in praznuje tako nekak jubilej, ob katerem sta lahko društvo in urednik njegovega glasila, prof. A. Kaspret, zadovoljna. Število članov raste, polagoma sicer, krog Časopisovih sotrudnikov se širi in Časopis sam dobiva v znanstvenem svetu vedno več veljave in ugleda, posebno seveda v slovenskem. Žal, da razvoj društva ni tako krepak, da bi društvo in urednik lahko izvršila vse one lepe načrte, ki jih imata. A še eno zadoščenje in veselje imata ob desetletnici, ko vidita, da se zgled, ki ga dajeta, posnema. Korošci so si ob petstoletnici ustoličenja koroških vojvod ustanovili „Društvo za zgodovino in narodopis koroških Slovencev“, in na Goriškem se že leta in leta marljivo zbira gradivo za narodni muzej. Vse to je znak, da je prepričanje, kako velike narodne važnosti je naša zgodovina in naš narodopis, prodrlo tudi drugje. Da je ta nauk celo dolgo desetletje našemu „narodno-gospodarsko-materijalističnemu“ času — vkljub velikim žrtvam — dajalo in pri tem doseglo tako lepe uspehe, to je ob tej desetletnici veliko in lepo zadoščenje Zgodovinskemu društvu in njegovim trudoljubnim članom.

J. A. Glonar.

Nekrolog

† **Tadija Smičiklas**. Sedaj pokojnega predsednika Jugoslovanske Akademije so poznali tisti Slovenci, ki so študirali na Dunaju takrat, ko se je pripravljaj „Zvon“, poznali so ga tudi gostje Rogaške Slatine, kamor je — po zgladu svojega prijatelja Strossmayerja — rad zahajal na lečenje, končno pa odborniki in sodrudniki „Matice Slovenske“, ki so ga videli na njenih sejah, določenih za Jugoslovansko Enciklopedijo. Moža, ki ima velikih znanstvenih zaslug in se je tudi pod Khuenom dobro držal kot opozicionalen poslanec v saboru, je „Matica Slovenska“ izbrala svojim častnim članom. — Smičiklas se je narodil 1. oktobra 1843 v selu Reštovu v Žumberku. Njegov stric, uniatski škof v Križevcih, ga je vzel v grško-katoliško semenišče v Zagreb, kjer je maturiral 1863. Potem je bil leto dni suplent v Osijeku, a 1864 dobi deželno (državno) štipendijo ter odide na Dunaj študirat geografijo in zgodovino; slušal je tudi Miklošiča, je bil pravi član instituta „für österreichische Geschichtsforschung“ ter se uglašal v zgodovinska dela Palackega. Leta 1869. je dobil mesto na reški gimnaziji, kjer je 1870 postal definitiven; 1873 dobi gimnazijsko profesuro v Zagrebu, a 1882 postane redni univerzitetni profesor; l. 1905 je bil umirovljen. Kot rektor (1887—1888) se je posebno trudil za ustanovitev medicinske fakultete. Izza 1883 je bil pravi član Akademije, a izza 1901 njen predsednik; za sedemdesetletnico njegovega življenja ga je filozofska fakulteta izbrala prvim častnim doktorjem zagrebške univerze; cesar mu je priznal častni znak za zasluge na polju znanosti. Umrli je 8. junija 1914. — Prvi spis njegov je bila programska razprava reške gimnazije (1871): „Prve dvije dobe književnosti hrvatske“, tudi „Život i djela Vjekoslava Babukića“ je programska razprava (Zagreb 1876 in posebe). Kot nastopajoči rektor je (1887) govoril „O postanku Gundulićeva Osmana“. Najvažnejše pa je njegovo delo pri „Matici Hrvatski“ in Akademiji. Izza 1875 je bil odbornik „Matice Hrvatske“, od 1889—1901 predsednik; tu je (1879, 1882) v dveh debelih zvezkih priobčil svojo „Povijest Hrvatske“, prva kritična in obenem gladko čitna ter nacionalno pisana zgodovina, ki jo še dandanes radi čitajo. Leta 1892. je za petdesetletnico „Matice Hrvatske“ uredil „Spomen-knjigo Matice Hrvatske“ z mnogimi životopisi. Pri Akademiji je izdal „Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790 do 1835“ („Rad“ 80), „Misli i djela biskupa Strossmayera“ („Rad“ 89), pozneje je izdal veliko delo o Strossmayerju: „Načrt života i djela biskupa J. J. S. itd.“ (Zagreb, 1906). Leta 1895. je izdal knjigo „Život i djela Fr. Račkoga“. „Život i djela Ivana Kukuljevića-Sakinskega je opisal v „Radu“ 110, mnogo manjših životopisov in nekrologov pa v „Ljetopisu“ Akademije IX, XII, XVII, XX, XXI. Za dvestoletnico osvoboditve Slavonije je obelodanil pri Akademiji spominsko delo o tem. Poleg tega je 1901 izdal anale Baltazarja Krčelića, a zadnja leta je urejal pri Akademiji zbirko listin „Codex diplomaticus“. Smičiklas je bil tudi predsednik poverjenstva za čuvanje umetnih in historijskih gradbenih spomenikov. Pokojnik je svoj imetek (večji del, 80.000 K) zapustil Akademiji, a svojo bogato knjižnico zgodovinskemu seminarju na zagrebškem vseučilišču.

Dr. Fr. Ilešič.

prof. brat Franjo, ota bila prijatelj. Nekoliko ga je sebi dovolj smokuc. A menej takrat ni bilo. Zato ga po obrazu isem poznal. - Je univerzitetni profesor je bil s Smičiklasom. - Kandidat brat Franjo. - Samoumenno - čisto po pravici so Hrvatske segle po Hrvatu.

Okroglo, red: 3/3.19.15
Louis Juffer

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1913	K	700,000.000.—
Vlog koncem junija 1914 nad	„	45,100.000.—
Rezervnega zaklada	„	1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4 $\frac{1}{2}$ %

brez odbitka. Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevlel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulver. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodrs tvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: **Ustanovljeno leta 1881.** ::::